

Eötvös Loránd Tudományegyetem  
Informatikai Kar  
Térképtudományi és Geoinformatikai Tanszék

# Burgenland történelmi atlaszai

Ignác Dóra Anna  
térképész szakos hallgató

Témavezető:

Dr. Márton Mátyás  
egyetemi tanár

Külső konzulens:

Hegedűs Ábel  
HM Hadtörténelmi Intézet és Múzeum, Térképtár



Budapest, 2013.

## Tartalomjegyzék

1	Bevezetés.....	3
2	Burgenland bemutatása .....	4
3	Atlaszkartográfia, elemzési szempontok.....	8
4	Burgenland Atlas (1941) .....	10
4.1	Az atlasz munkatársai .....	10
4.2	Az atlasz története.....	12
4.3	Az adatok forrása .....	13
4.4	Atlaszkartográfiai csoportokba történő besorolása.....	13
4.5	Az atlasz felépítése .....	15
4.6	Az atlasz térképeinek elemzése, az egységesség és teljesség érvényesülése.....	17
5	Historischer Atlas Burgenland (2011).....	30
5.1	Atlaszkartográfiai csoportokba történő besorolása.....	30
5.2	Az atlasz felépítése .....	31
5.3	A térképek elemzése, az egységesség és teljesség vizsgálata.....	34
5.4	A térképeken talált hibák .....	43
6	Összehasonlítás .....	45
6.1	Atlaszok felépítése .....	45
6.2	Háttérképek, háttértematika .....	45
6.3	Ábrázolási módszerek.....	49
6.4	Ábrázolt témák a két atlaszban .....	51
6.5	Egységesség, teljesség.....	54
7	Összefoglalás.....	56
	Köszönetnyilvánítás .....	57
	Irodalomjegyzék.....	58
	Könyv .....	58
	Folyóirat .....	58
	Atlasz.....	59
	Internetes források .....	59
	Ábrajegyzék.....	60

# 1 Bevezetés

Diplomamunkám témájaként Burgenlandot bemutató 1941-es atlasz feldolgozását és összevetését választottam a 2011-ben megjelent, szintén Burgenlandot bemutató atlaszsal.

A téma rögtön felkeltette érdeklődésemet, mert a térképészet mellett a történelem is érdekel. A történelmen belül a földrajzi felfedezések kora mellett az egyik kedvenc időszakom a történelmi tanulmányaim során megismert I. és II. világháború, valamint a kettő között eltelt időszak. Ezt azért tartom fontosnak kiemelni, mivel a 1941-es megjelenésű „Burgenland Atlas” ebből az időszakból származik, és külön érdekessége, hogy Magyarországra nem jutott el ez a kötet abban az időben. A kötet egy nagy projekt részeként jött létre, és több tudományág képviselője is részt vett az atlasz szerkesztésében. A 2011-ben kiadott „Historischer Atlas Burgenland” szintén csupán Ausztriában jelent meg. Az atlasz Burgenland tartomány megalakulásának kilencven éves évfordulójára készült, és Burgenland történelmét mutatja be. Emellett még külön kihívás volt számomra, hogy a két kötethez kapcsolódó irodalom német nyelven található meg.

A diplomamunkám célja, hogy a két atlaszt az atlaszkartográfiai elemzési szempontokat figyelembe véve teljes körűen elemezzem és bemutassam. A két kötet elemzése révén szeretnék rávilágítani arra is, hogy mi változott a több mint fél évszázad alatt az atlaszkartográfiában.

A dolgozatom első részében röviden bemutatom Burgenland földrajzát és történelmét, majd összefoglalom az atlaszkartográfiai elemzési szempontokat, amelyek segítségével később a két atlaszt tanulmányozom, értékelem. A következő részben az 1941-es megjelenésű „Burgenland Atlas” – mely kötet az első teljes körű áttekintést adja Burgenlandról – című munkát elemezem, és az atlasz ismertetése során az 1930-as és 1940-es évek történelmébe is bepillantást nyújtok. A „Burgenland Atlas” sokáig nem volt publikus, csupán pár évtized elteltével lett elérhető a nagyközönség számára. Az 1941-es mű áttekintése után, a „Historischer Atlas Burgenland” című, 2011-ben kiadott kötetet ismertetem. E két terjedelmesebb fejezet után a két kötetet hasonlítom össze az atlaszkartográfiai szempontokat figyelembe véve. Az összehasonlításnál a hasonlóságokra és különbségekre igyekszem rávilágítani.

## 2 Burgenland bemutatása

A diplomamunkám témájaként választott két atlasz elemzése előtt, Burgenlandot mutatom be röviden, így átfogó képet kapunk a területről.

Burgenland Ausztria kilenc tartománya közül a legkeletebben elhelyezkedő tartomány. Burgenland összterülete 2965 km<sup>2</sup>. A tartomány a következő három országgal határos: Magyarország, Szlovákia és Szlovénia. A tartomány neve tükörfordításban Várvidék, de ezt a formát a magyar nyelvben ritkán használjuk. A magyar nyelvben legtöbbször a német megfelelőjét (Burgenland) vagy az Őrvidék kifejezést használjuk.

Burgenland területén élő lakosság döntő többsége osztrák, de a németajkú lakosság mellett magyar (2,4%) és horvát (5,9%) kisebbség is él a területen. Érdekes, hogy a 2001-es népszámláláson 6763 fő vallotta magát magyarnak, akik beszélik a nyelvet és magyar származásúak. Nagyszámú magyar lakosság él Oberwart (Felsőőr), Unterwart (Alsóőr) és Oberpullendorf (Felsőpulya) településeken. Jelentős horvát nemzetiség él Burgenland hat járásában, legnagyobb arányban Eisenstadt (Kismarton) és Oberpullendorf (Felsőpulya) járás területén. A burgenlandi horvát kisebbség saját dialektust alakított ki, melyet gradistyeinek hívnak. A lakosság túlnyomó része (85%) római katolikus vallású, de ezen kívül még evangélikus és református felekezetű lakosság is él a tartományban. (NÉMETH, 1986) (legfrissebb adatok<sup>1</sup>)

Az osztrák közigazgatási rendszernek megfelelően a tartományt járásokra osztották, melyek a következők: Eisenstadt (Kismarton), Neusiedl am See (Nezsider), Mattersburg (Nagymarton), Oberpullendorf (Felsőpulya), Oberwart (Felsőőr), Güssing (Németújvár) és Jennersdorf (Gyanafalva). A járási központokon kívül még a következő településeket emelték városi rangra: Frauenkirchen (Boldogasszony), Pinkafeld (Pinkafő), valamint Rust (Ruszt). (NÉMETH, 1986)

Földrajzi szempontból Burgenland három tájegységre tagolható: Észak-, Közép- és Dél-Burgenlandra (Nord-, Mittel- és Südburgenland). Nyugatról a Stájer-Alpok, a Wechsel részei határolják, melyeket az ősidő kristályos kőzetei építik fel. Legmagasabb pontja a Rozália-hegységben található (746 m). Ennek a hegyvonulatnak a nyugati irányú nyúlványai a Soproni-, a Lánzséri- és a Borostyánkő-hegységek. Legmagasabb pontjaik: a

---

<sup>1</sup> <https://hu.wikipedia.org/wiki/Burgenland> (Utolsó elérés: 2013.06.05.)

Dörgő-hegy (Redschlanger) 760 m, a Szarvas-kő (Hirschenstein) 840 m, valamint az Írott-kő (Schreibenstein) 882 m magasságúak. A Lajta-hegység nem éri el az 500 méteres magasságot, legmagasabb pontja a Naphegy (Sonnenberg), mely 484 m magasra emelkedik. A tartomány déli részén dombvidék figyelhető meg, mely a Stájer-Alpok keleti nyúlványa. A tájat a hegységek mellett medencék tagolják, melyek közül a legjelentősebbek a Soproni-, a Lajta-, valamint a Vulka-medence. (NÉMETH, 1986.)

Burgenland területét jelentős folyórendszer hálózta be. Az északi részen a legjelentősebb folyók a Leitha (Lajta), valamint a Wulka (Vulka), a középső területen a Rabnitz (Rábca) és a Stooberbach (Csáva-patak), a déli területen pedig a Lumbach (Hárs-patak), a Lafnitz (Lapincs), valamint a Rinla.

Burgenland egyetlen tava a Fertő tó. A Lajta-hegység, a Soproni-hegység, valamint a Pándorfi-fennsík övezi, és egyetlen folyó, a Vulka táplálja. A tó a pleisztocén idején, a földkéreg mozgásával keletkezett. Észak–déli kiterjedése 36 km, a kelet–nyugati irányban 7–15 km. Területe 183 km<sup>2</sup>, amelyből 160 km<sup>2</sup> Ausztriához, 23 km<sup>2</sup> Magyarországhoz tartozik. A tó átlagos mélysége 1,5 m, ezt a legtöbb helyen nem haladja meg. A tó sekély vízmélysége miatt nyaraként előfordul, hogy hőmérséklete eléri a 30 °C-ot. A Fertő tó és környéke Burgenland egyik legjelentősebb idegenforgalmi területévé fejlődött ki. (NÉMETH, 1986)

Burgenland területének éghajlatát a kontinentális és az óceáni éghajlat határozza meg. Míg a Fertő-tó és környékén az óceáni hatások, addig Közép- és Dél-Burgenland területén az Alpok és a kontinentális éghajlati tényezők fejtik ki hatásukat.

Burgenland történelme egészen az első világháborút lezáró Saint Germain-i békeszerződés megkötéséig szorosan kapcsolódik Magyarország történelméhez.

A Római Birodalom fennállása idején Burgenland, a Magyarország területére eső provinciához tartozott, Pannónia nyugati részét képezte. A magyar törzsek, a honfoglalás idején Kr.u. 900-ban foglalták el a területet. A középkorban a magyar királyok, az osztrák hercegek és a német-római császárok csataterévé vált Burgenland, néhány vár osztrák kézre került. 1490-ben hat nyugat-magyar uradalom (Hornstein (Szarvkő), Eisenstadt (Kismarton), Forchtenstein (Fraknó), Kobersdorf (Kabold), Bernstein (Borostyánkő), Kőszeg (Güns) a Habsburg család tulajdona lett és Alsó-Ausztriához csatolták őket. A XVII. században a magyar országgyűlés követelésére azonban újra a magyar főrendek birtokolták a korábban Alsó-Ausztriához tartozó területeket. Először 1625-ben Kobersdorf

(Kabold) és Forchtenstein (Fraknó), majd 1649-ben a további négy uradalom ismét a Magyar Királysághoz tartozott. (NÉMETH, 1986)

Az Osztrák–Magyar Monarchia 1868–1918 között dualista állammá vált közös hadügy-, külügy- és pénzügyminisztériumokkal, de saját törvényhozó hatalommal és közigazgatási rendszerrel. Az I. világháborúban 1914 és 1918 között mindkét ország (Ausztria és Magyarország) részt vett. Ausztria 1919. szeptember 10-én írta alá Saint Germainban a békeszerződést az antanthatalmakkal. A békeszerződés értelmében Nyugat-Magyarország jelentős része – 4312 km<sup>2</sup> terület – és nagyszámú lakosa – 340 917 fő – Ausztriához került. A háborút szintén vesztésként befejező Ausztria területgyarapodása Magyarország kárára sokakat felháborított, akik közül többen csatlakoztak a Bethlen-kormány által titokban támogatott irreguláris Rongyos Gárdához. Prónay Pál vezetésével Felsőőrön alkotmányozó gyűlést hívtak össze 1921. október 4-én és Nyugat-Magyarországot tartománnyá nyilvánították, „Lajtabánság” néven. Október 11–12-én megindultak a magyar–osztrák tárgyalások olasz közvetítéssel Velencében, amelyben megegyeztek a soproni népszavazás kiírásában. A népszavazást 1921. december 12–14-ére tűzték ki. Ez azzal az eredménnyel zárult, hogy Sopron és a környező települések Magyarország részei maradtak. (Ifj. SARKADY, 2010)

A magyar revizionista törekvések sikereként, Ausztriához végül 3967 km<sup>2</sup> terület és 287 000 fő lakos került. Az új osztrák–magyar határ kiigazítása 1922. január 1-én kezdődött, a végleges kitűzése csak ez év végén, 1922. december 22-én fejeződött be, mely a magyar–osztrák határterületen nagyrészt megegyezett az etnikai határokkal (a többi határmeghúzással ellentétben). Sopron elvesztése különösen érzékenyen érintette az osztrákokat. Az újonnan szerzett területeknek annyira eltérő volt a fejlődése, belső élete, hogy nem csatolták a nagy hagyományokkal rendelkező ausztriai tartományokhoz, hanem önálló közigazgatási egységgé alakították. 1922. január elsején alakult meg hivatalosan Ausztria új, kilencedik tartománya. Az első tartományi elnök – Robert Davy – nevezte el Burgenlandnak. Nem azért, mert nagyon sok az ősi, középkori vár ezen az egykori magyar végvidéken, hanem azért, mert minden magyar megye elnevezésében, ahonnan elszakítottak területet, szerepel a német Burg szó (Sopron = Ödenburg, Moson = Wiesenburg, Vas = Eisenburg) (BOTLIK, 2011) (ZÖLLNER, 1988)

1921-től átmenetileg Bad Sauerbrunn (Savanyúkút) volt a tartomány központja. A címért négy város versengett: Bad Sauerbrunn (Savanyúkút), Mattersburg (Nagymarton), Eisenstadt (Kismarton) és Pinkafeld (Pinkafő). A tartomány székhelye végül 1925. október

19-étől Eisenstadt (Kismarton) lett. A város kiválasztását átmeneti megoldásnak gondolták az ott élők, mivel még sokan reménykedtek abban, hogy Sopron visszakerül a régióhoz. Eisenstadt (Kismarton) csupán 1981-ben kapta meg a tartományi székhely alkotmányossági rangját.<sup>2</sup>

1938 és 1945 között Ausztria német megszállás alá került. (Az Anschlussra 1938 októberében került sor). Ez idő alatt Burgenland területét két részre osztotta fel a hitleri hatalom, egyik része Alsó-Ausztriához, másik része Stájerországhoz került. A II. világháború végeztével 1945-ben ismét önálló tartomány lett Burgenland. Azóta a történelme megegyezik Ausztria történelmével, és az ország egyik legdinamikusabban fejlődő tartománya lett. (SVATEK, 2009) (NÉMETH, 1986)

---

<sup>2</sup> <http://austria-forum.org/af/AEIOU/Burgenland> (Utolsó elérés: 2013.06.05.)

### 3 Atlaszkartográfia, elemzési szempontok

A két atlasz bemutatása előtt röviden összefoglalom az atlaszkartográfiai elemzési szempontokat. Ezen irányelvek segítségével vizsgáltam meg a két kiválasztott atlaszművet.

Az elemzési szempontok előtt, fontosnak tartom a térképészet és az atlaszkartográfia fogalmát meghatározni. 1974-ben Földi Ervin vezetésével elkészült a Kartográfiai Értelmező Szótár (KÉSZ), melyben a következőképpen kerül meghatározásra a térképészet és atlaszkartográfia:

*„A kartográfia, a térképészet: térképek és térképszerű ábrázolások közvetlen megfigyelésekből és/vagy forrásokból való előállításának tudománya, technikája és művészete a (térkép)tervezés, a tartalom-összeállítás, a tisztázati fólia vagy film elkészítése és a térkép-sokszorosítás munkafázisaiban; ide tartozik a térképfelhasználás ismerete is.”* (KÉSZ 1.1)

*„Az atlaszkartográfia: a kartográfia azon részterülete, amely az atlaszok feldolgozásával és előállításával foglalkozik.”* (KÉSZ 1.11) (MÁRTON, 2000)

Az atlaszok csoportosítása többféle módon történhet. A KÉSZ meghatározása szerint az atlaszfajta vagy - típus: *„az atlaszok közös, lényeges sajátosságai, pl. a (lineáris) méretarány, az atlasz tárgya, a kartográfiai ábrázolás vagy a térképkészítés alapján összefogott csoportja.”* (KÉSZ 824.7)

A szakdolgozatomban elemzett burgenlandi atlaszokat a következő csoportosítások alapján soroltam be:

1. *Ábrázolt terület szerint:* világ-, világrész-, ország-, táj-, megye-, városatlaszok, valamint csillag-, világűr- és holdatlaszok.
2. *Atlasz tartalma szerint:* természetföldrajzi, gazdasági, politikai, valamint történelmi atlasz.
3. *Felhasználás szerint:* általános (népszerűsítő), iskolai (oktatási), szak- (tudományos), katonai, tengeri, turista -, autóatlasz stb.
4. *Alak és formátum/méret szerint:* asztali, kézi és zsebatlasz
5. *A kötésmű forma szerint:* fixkötésű, valamint cserélhető lapos vagy szétszedhető atlasz.



6. *Atlaszban alkalmazott névrajz/névanyag szerint:* nemzetközi, valamint exonim<sup>3</sup> atlasz.
7. *A gyártás módja (elkészítés) szerint:* hagyományos, valamint számítógép segítségével előállított atlasz.
8. *Megjelenés módja szerint:* hagyományos és számítógépes atlasz.
9. *Megjelenés ideje:* klasszikus és modern atlasz.

Az atlaszok csoportba való besorolása mellett, az alapvető atlaszszerkesztési elvek érvényesülését is vizsgálni kell a műveknél. Az atlaszszerkesztés alapvető szerkesztési elvei a következők: egységesség–egységesség korlátai, valamint a teljesség–teljesség korlátai. Az atlasz egységességének a vizsgálat közben, a különböző formai és tartalmi követelmények teljesülésére kell figyelni. Az atlasz teljességének vizsgálatakor, az atlasz céljának való megfelelést nézzük meg. (MÁRTON, 2000)

A formai megjelenítés és kivitelezés szempontjából három csoportba oszthatóak az atlaszok. (MÁRTON, 2000) (KLINGHAMMER–PAPP-VÁRY, 1983)

- a. szelvényezett térképmű
- b. nemzetiatlasz-szerű megoldás
- c. világtlasz-szerű feldolgozás

A két Burgenlandi atlaszt, „Burgenland Atlas” (1941) és „Historischer Atlas Burgenland” (2011), az eddigiekben bemutatott csoportosítási és elemzési szempontok alapján vizsgáltam.

---

<sup>3</sup> EXONIMA: egy nyelvben használt földrajzi név egy olyan földrajzi alakulatra, mely kívül esik azon a területen, ahol a nyelv hivatalos. A település névhasználat esetében történelmi hagyományok, illetve nemzetiségi összetételt is érdemes figyelembe kell venni, és ennek megfelelően megírni a települések neveit. Az exonim névhasználatot más néven hagyományos névalaknak is nevezzük.

## 4 Burgenland Atlas (1941)

### 4.1 Az atlasz munkatársai

A „Burgenland Atlas”-t az 1930-as évek egyik legnagyobb multidiszciplináris projekt részeként készítették el. A projekt munkálataiban természettudományi és bölcsészettudományi kutatók, orvosok, önkormányzati dolgozók, tanárok és helytörténészek működtek közre. A projekt vezetőivé Hugo Hassingert és Fritz Bodót választották. Hassinger az egyes projekt feladatok koordinálásával foglalkozott, Bodo pedig a térképlapok végleges kialakításáért és a jelkulcs megtervezéséért volt felelős. (SVATEK, 2009).

Hugo Hassinger, osztrák geográfus, 1877. november 8-án Bécsben látta meg a napvilágot. Bécsben járt iskolába, majd később egyetemre is az osztrák fővárosban iratkozott be. Egyetemi tanulmányai idején Albrecht Penck<sup>4</sup> is tanára volt, aki kulturális földrajzot tanított az egyetemen. Hassinger a tanári pályát választotta, 1903-ban kapta meg a tanári diplomáját. A Bécsi Egyetemen 1915-ben habilitált, majd 1918-tól a Baseli Egyetem professzora lett. A baseli Földrajzi és Etnológiai Társaság egyik alapítója volt 1923-ban. 1927-től Freiburg im Breisgauban tanított. Szülőhazájába 1931-ben tért vissza és a Bécsi Egyetem Gazdaságföldrajzi Tanszékén településföldrajzot oktatott. Az Osztrák Tudományos Akadémia újraalapítói között volt, és az Osztrák Földrajzi Társaság tiszteletbeli elnökévé választották meg. 1939-ben a Területkutatási munkacsoport vezetőjévé választották. A tanári és tudományos munkássága mellett több olyan kiadvány szerkesztésében is részt vett, melyek geomorfológiával, népességföldrajz és politikai földrajzzal foglalkoztak. Földrajzi kutatási tevékenységén túl, a német kultúra és nyelv területi elterjedésének kutatásával is foglalkozott. Legjelentősebb művei: *Geomorphologische Studien aus dem inneralpinen Wiener Becken*, 1905 (Bécsi-medence geomorfológiai vizsgálata, 1905); *Kunsthistorischer Atlas der Stadt Wien*, 1916 (Bécs művészettörténeti atlasza, 1916); *Die Tschechoslowakei. Ein geographisches, politisches und wirtschaftliches Handbuch* (Wien und München: Rikola 1925), vor allem Kapitel II.3 „Die mitteleuropäische politische Organisation und der österreichische Mensch”, S 30–41

---

<sup>4</sup> PENCK, Albrecht (1858–1945): német geográfus és geológus, 1885–1906 között a Bécsi Egyetem oktatója. (Deutsche Biographie, 2009)

(Csehszlovákia. Földrajzi, politikai és gazdasági kézikönyv (Bécs és München, 1925) – az egész II.3 fejezet „A Közép-Európai politikai szervezetek és az osztrák ember”, pp. 30–41); Die Geographie des Menschen (Anthropogeographie), 1937 (Emberföldrajz (Antropológia), 1937); Burgenland Atlas, 1941 (Burgenland atlasz, 1941); Atlas von Niederösterreich, 1951 (Alsó-Ausztria atlasz, 1951). (Deutsche Biographie, 2009) 1952. március 7-én halt meg Bécsben (Deutsche Biographie, 2009). Fontosnak tartom leírni, hogy Hugo Hassinger a nemzetiszocialista földrajz egyik ideológusa is volt, emiatt a magyarországi tudományos életben sokáig nem is került elő életpályája, valamint munkássága sem.

Fritz Bodo 1893. november 3-án született az alsó-ausztriai Neunkirchenben. Iskoláit Neunkirchenben végezte, majd 1913-ban a Bécsújhelyi Egyetemre iratkozott be, ahol tanári diplomát szerzett. Az oktatási tevékenysége mellett helytörténettel is foglalkozott. Az 1920-as évek második felétől komolyabban kezdett érdeklődni a térképészet iránt, a korábbi osztrák regionális- és gazdasági atlaszok térképeit fejlesztette tovább. A térképészeti tevékenysége azért is érdekes, hiszen egyetemi tanulmányai során nem részesült térképészeti oktatásban. Kartográfiai munkássága felpezsdítette az 1920-as, 1930-as és 1940-es évek osztrák térképész életét. A térképészet irányába mutatott érdeklődés mellett, Bodót különösen érdekelte a Bécsi-medence helytörténete, földrajza, valamint történelme. Térképeket készített a területről, valamint több tanulmányt is írt a Bécsi-medence történelméről, földrajzáról, illetve helytörténetéről. A II. világháború után, 1945-ben Deggendorfban telepedett le, ahol térképészeti céget alapított. 1978. augusztus 8-án halt meg. (SVATEK, 2010)

A projekt vezetői mellett, fontosnak tartom a többi munkatársat is felsorolni, akik segítettek az atlaszkötet összeállítását. Az atlasz tudományos munkatársai a Bécsi Egyetem dolgozói voltak. A következő intézetek, illetve tanszékek munkatársai vettek részt az atlasz munkálataiban: a Földrajzi Intézet (Egon Lendl és Walter Strzygowsky), a Germanisztika Tanszék (Anton Pfalz és Walter Steinhauser), az Osztrák Történelmi Tanszék (Otto Brunner) és a Néprajzi Intézet (Arthur Haberlandt). Az egyetem dolgozói mellett külső munkatársak is segítettek az atlasz szerkesztésében: Herman Velter (Geológiai Hivatal), Wilhelm Schmidt (Meteorológiai Szolgálat), Viktor Lebzelter, Eduard Beninger (Természettudományi Múzeum), Heinrich Kummert (Kismartoni Levéltár) és Ferdinand Stöller. (Bécsi Levéltár) (SVATEK, 2009) (SVATEK, 2010)

## 4.2 Az atlasz története

Ernst Löger és Fritz Bodo az 1920-as évek közepén készítettek térképlapokat Burgenland iparáról, geológiájáról, valamint gazdaságáról 1 : 450 000 méretarányban. A térképeket 1927-ben adták ki. Ugyanebben az évben Löger, Bodo és Heinrich Guttenberg Alsó-Ausztriáról és a Bécsi-medence területéről készített térképet, mely Észak-Burgenland területével egészült ki. A levéltári (bécsi, berlini és kismartoni levéltár) adatok szerint 1941 előtt semmilyen önálló atlasz nem jelent meg Burgenland területéről, ezért számít fontos műnek a „Burgenland Atlas”. Eredetileg 1936-ra tervezték az atlasz kiadását, de a munkálatok egészen 1941-ig húzódtak. A késedelmet gazdasági okokkal magyarázták, de valószínűleg a politika is közrejátszott, hogy az atlasz csupán 1941-ben jelent meg. Ez utóbbi tény támogatja alá, hogy „Szolgálati használatra” minősítéssel adták ki. A későbbi évtizedek folyamán, fontos oktatási eszközként is szolgált a különböző oktatási intézményekben. (SVATEK, 2009)

1931 tavaszán, bécsi központtal, létrejött a Dél-német Tudományos Csoport (DNTCS), mely egyike volt a hat Német Nemzetiségi Kutatócsoportnak a Német Birodalmon belül. A csoport feladata volt a német népesség és kultúra vizsgálata és kutatása a Német Birodalom területén, illetve az Osztrák–Magyar Monarchia (OMM) utódállamaiban. A kutatásban a különböző intézmények tudományos munkatársai vettek részt. A későbbi évek során ők gyűjtötték össze a különböző népszerű és kulturális adatokat az OMM utódállamaiból a DNTCS számára. A csoport tagjai a II. világháború idején a népszerű adatokat adták át a különböző politikai pártoknak, majd e politikai csoportok tanácsadói lettek. A DNTCS működési keretein belül minden évben szerveztek terepmunkát, helyszíni adatgyűjtést Burgenland területére. A „Burgenland Atlas” története is egy ilyen terepmunkára nyúlik vissza. 1933. szeptember 26–30. között a DNTCS ilyen helyszíni adatgyűjtést szervezett Burgenland tartományban. A résztvevők (geográfusok, történészek, német nyelvtudósok, néprajzkutatók és gazdaságkutatók) átfogó képet kaptak Burgenland természeti és kulturális értékeiről, valamint kultúrpolitikai problémáiról. A terepi felmérések idején minden délután és este előadásokat tartottak Burgenland történelméről, gazdaságáról és néprajzáról, majd e témákban különböző kérdéseket vitattak meg. A terepi munka keretében a következő településekre látogattak el a résztvevők: Kismarton, Forchtensteini kastély, Felsőpulya, Bernstein, Schlaining és Güssig. (SVATEK, 2009)

### **4.3 Az adatok forrása**

Az I. világháború előtti időszakot bemutató térképek adatai a statisztikai hivatal jelentéseiből, a népszámlálási adatokból, valamint a különböző tudományos tanulmányokból álltak rendelkezésre. A két világháború közötti időszokról azonban semmilyen adatot nem találtak a szerkesztők. A hiányzó adatok összegyűjtése érdekében több kérdőívet Burgenland önkormányzata állított össze a szerkesztők útmutatása alapján, melyek közül az első kérdőívet 1934. február 24-én kapták meg a települések önkormányzatai. A nyomtatványok mellé minden település kapott egy levelet is, mely a kérdőívvel kapcsolatos információkat tartalmazta. Az első kérdőívben a gazdaságra (például: különböző gazdasági mutatók, közlekedés, turisztikai információk, ingázó munkaerő, állattartásra vonatkozó információk, valamint külföldre történő emigráció ténye) vonatkozó kérdéseket tettek fel a lakosságnak. A szakemberek a második kérdőívet 1934 októberére fejezték be és juttatták el a lakossághoz. Ebben a felmérésben a következő kérdéseket vizsgálták: az iparban foglalkoztattok szektoronkénti eloszlása (nehéz- és könnyűipar, bányászatban foglalkoztattok száma), az erdészeti és mezőgazdasági cikkek felvevőpiaca, állattartás, népességi összetétel (lakosság változása, nemzetiségi hovatartozás stb.), közlekedés, valamint népszokások/néprajz. A lakossági kérdőíveken túl a szakemberek az iskolák, a kórházak, az egyházak, valamint különböző ipari cégek részére is készítettek kérdőíveket. (SVATEK, 2009)

### **4.4 Atlaszkartográfiai csoportokba történő besorolása**

Az 1941-ben megjelent „Burgenland Atlasz”-t az atlaszkartográfiai csoportokon belül a következők szerint határoztam meg:

1. *Ábrázolt terület szerint:*

- ❖ regionális atlasz. A Kartográfiai értelmező szótár (KÉSZ) meghatározásai között, a regionális atlasz definíciója a következő: „*amely egy ország részét vagy [egy] politikai határoktól független természeti, gazdasági földrajzi tájegységet analitikus szaktérképek és/vagy szintetikus szaktérképek enciklopédikus sorozatában ábrázol.*” Nevezhetjük országrész- vagy tartományatlasznak is. (KÉSZ 824.22)

2. *Atlasz tartalma szerint:* A különböző típusok definíciója alapján, két csoportba soroltam az atlaszt:

- ❖ gazdasági atlasz: „szakatlasz, amely tematikus térképek felhasználásával az egész Föld vagy egyes területei gazdaságát (annak állapotát, esetenként folyamatait) ábrázolja.” (MÁRTON, 2000)
- ❖ történelmi atlasz: „szakatlasz, amely elsősorban történelmi térképeket tartalmaz. Az általános szóhasználatban... gyakran alkalmazzák ... a korabeli/régi atlaszra (is), amely a múltban előállított atlasz megjelölése.” (Jelen esetben természetesen nem ez utóbbiról van szó.) (KÉSZ 824.16)

3. *Felhasználás szerint:* A különböző típusok definíciója alapján, három csoportba soroltam az atlaszt

- ❖ általános (népszerűsítő) atlasz: „amely térképeken kívül sokrétű földrajzi szöveget, képeket, diagramokat, statisztikai adatokat stb. tartalmaz.” (KÉSZ 824.10)
- ❖ iskolai (oktatási) atlasz: „amelynek térképeit iskolai használatra készítették.” (KÉSZ 824.10)
- ❖ szak-(tudományos) atlasz: „amely a földrajzi atlással szemben válogatott tárgyakat és jelenségeket ábrázol. Meg kell különböztetni azokat a szakatlaszokat, amelyek egy speciális szakterületet ábrázolnak, pl. az éghajlati atlasz, és a komplex szakatlaszokat/komplex tematikus atlaszokat, vagyis azokat, amelyek egy szakterületet tárgyai és/vagy jelenségei alapján analitikus és/vagy szintetikus szaktérképek enciklopédikus sorozatában mutatják be.” (KÉSZ 824.17)

4. *Alak és formátum/méret szerint:*

- ❖ kézi atlasz: „atlasz különösen gazdag, tudományosan feldolgozott térképtartalommal, a legtöbbször nagy terjedelemben és viszonylag nagy (lineáris) méretarányban.” (KÉSZ 824.8)

5. *A kötézeti forma szerint:*

- ❖ fixkötésű atlasz: fűzött (cérnafűzésű)

6. *Atlaszban alkalmazott névrajz/névanyag szerint:*

- ❖ exonim atlasz: a kiadó ország exonimáit használja.

7. *A gyártás módja (elkészítés) szerint:*

- ❖ hagyományos atlasz: szabadkézi rajzzal vagy mérettartó filmen történő nyomási eredetik előállításával készült. (MÁRTON, 2000)

8. *Megjelenés módja szerint:*

- ❖ hagyományos atlasz: nyomdai úton sokszorosított atlaszkötet

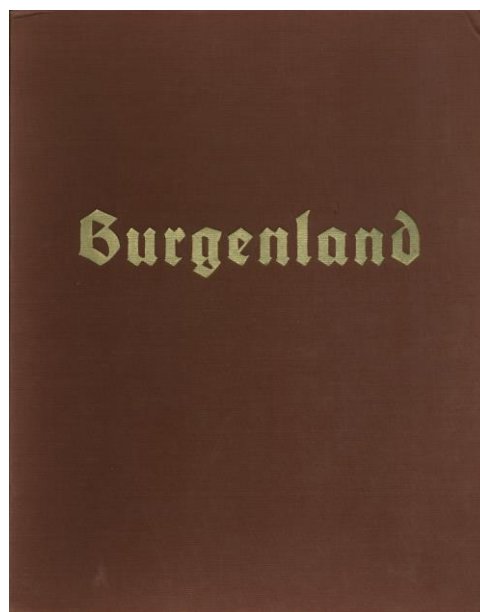
9. *Megjelenés ideje:*

- ❖ klasszikus atlasz: *„korabeli/régi atlasz, amely a maga korában alapvető jelentőségű és kimagasló alkotás volt. (A némettel ellentétben) néhány más nyelv szóhasználatában ezt a kifejezést ebben az értelemben nem ismerik, és a klasszikus ókor atlaszát értik rajta.”* (KÉSZ 824.27)

#### **4.5 Az atlasz felépítése**

Az atlasz térkép- és szöveggyűjtemény részből épül fel. A szövegekötet 54, a térképkötet 108 oldalas. Mindkettőt 1941-ben adták ki, a bécsi székhelyű Osztrák Nemzeti Kiadó gondozásában a berlini Német Kutatócsoport és Burgenland Önkormányzatának támogatásával.

A térképkötet mérete 29×38 cm álló formátumú kötet. Az atlasz lapjainak mérete 28,5×37,5 cm. A kötet vastagsága 21 mm, egészvászon kötésű. A címlapján aranyozott Burgenland (1. ábra) felirat olvasható, a gerincén pedig a „Burgenland Atlas” felirat látható.



1. ábra: A „Burgenland Atlas” borítója

A szövegekötet mérete is 29×38 cm nagyságú, lapjainak mérete 28×36,5 cm. A térképkötethez hasonlóan ez a kötet is álló formátumú. A kötet összesen 8 mm vastag, félvászon kötéssel készült. Csupán a gerincen olvasható a kötet címe „Burgenland Textbeilage”<sup>5</sup>.

Az atlasz szerkesztői gót(ikus) betűtípust választották a szövegnek. Ettől csupán a névmutató magyar és „Südslawen”<sup>6</sup> részében, valamint a térképlapok szöveges elemeiben térnek el, ahol talpatlan antikva betűtípust alkalmaztak a szerzők. A térképlapoknál, feltételezhetően a könnyebb olvashatóság érdekében választották ezt a betűtípust.

A belső címlapon a szerzőkre, a kiadóra és a címre vonatkozó információkat olvashatjuk. A kötet főszerkesztője alcímet is adott a kötetnek: Német határterület délkeleten. Fontos megjegyezni, hogy az atlasz címlapján a következő felirat olvasható: „Nur für den Dienstgebrauch”, melynek magyar jelentése: „Szolgálati használatra”. Feltehetően emiatt nem található meg az atlasz egy magyar közgyűjteményben sem.

A címlapot követő oldalon a térképeket elkészítő nyomdák kerülnek bemutatásra. A térképek döntő hányada Rudolf Hausstein nyomdájában készült el Bécsújhelyen. A szintén bécsújhelyi székhelyű Julius Czap könyvkötészetében nyomtatták az atlasz 11–12. és 21–22. oldalait. A bécsi érdekeltségű Christoph Reisser’s Söhne nyomdában készült a térképkötet 3–4. oldala.

A kötet előszavát Hugo Hassinger írta, melyben köszönetet mond a munkatársainak és röviden leírja az atlasz elkészítésének célját. Az előszót követő oldalon az atlasz munkatársait sorolta fel a főszerkesztő, neveik mellett azok a térképlapok kerültek felsorolásra, melyeken dolgoztak. A szöveges bevezetés után a térképkötet tartalomjegyzéke következik. Az atlasz térképes kötete 3 részre osztható:

#### A. A terület és a népesség a múltban

1. Népesség és államterület (1–2. oldal)
2. Természeti adottságok (3–14. oldal)
3. Népesség összetétele (15–26. oldal)
4. Gazdaság és közlekedéstörténet (27–54. oldal)

---

<sup>5</sup> Magyarul: Burgenland szövegmelléklet

<sup>6</sup> Magyarul: délszlávok



## B. A terület és a népesség változása az évszázadok során

- a. Államalakulatok változása az évszázadok során (55–72. oldal)
- b. Népesség változása az évszázadok során (73–80. oldal)
- c. Kultúra a változása az évszázadok során (81–84. oldal)
- d. Gazdaság és közlekedés változása az évszázadok során (85–86 a. oldal)

## C. Újjáépítés 1921 után (87–108. oldal)

Érdekességként megemlítem, hogy volt olyan téma, melyet az 1941-es kiadású „Burgenland Atlas”-ban ábrázoltak először térképen Ausztriában. Erre példa a burgenlandi zarándokfaluk, valamint a különböző felsőoktatási intézmények vonzaskörzeteinek bemutatása. (SVATEK, 2009)

Fontos megjegyezni, hogy az atlasz nem teljes, mert hiányzik az 53–54, valamint a 99–100. oldal. Feltehetően az utolsó pillanatban tiltották be ezeket a térképlapokat.

Az atlasz szöveges kötete az atlaszban található térképek szöveges leírását tartalmazza: térképmagyarázók, azaz az ábrázolt tematika értelmezését segítik. A szövegekötet a térképes kötet tartalomjegyzékének sorrendjét követi, azonban saját tartalomjegyzéke nincs. A térképek szöveges ismertetőit a témán dolgozó munkatársak készítették el. A szöveges leírások mellett a térképhez felhasznált különböző statisztikai adatokról, valamint forrásművekről kapunk információt. A kötet utolsó részében négyoldalas névmutató található. A településnevek járásonként kerültek felsorolásra. A magyar és délszláv települések esetében a nemzeti és a német nevet is feltüntették. A szövegekötet gót típusú betűkkel van szedve, kivéve a névmutató magyar és délszláv részét, ahol talpatlan antikva betűtípust használt a szerkesztő. A magyar településneveket helyesen írták a szerzők, de az 'ö' és az 'ü' betűt nem használták, helyettük a rövid magánhangzókat az 'o' és az 'u' betűket. Ennek az lehet az oka, hogy a német nyelvben nem léteznek ezek a betűk.

### ***4.6 Az atlasz térképeinek elemzése, az egységesség és teljesség érvényesülése***

Az atlasz térképei kétféle méretarányban (1 : 1 000 000 és 1 : 500 000) készültek. A térképeken méretarányszámmal ábrázolták a méretarányt. Néhány esetben azonban a szerzők eltértek ettől a két méretaránytól. Ezt abban az esetben tették, ha olyan témát mutattak be, ahol a jobb ábrázoláshoz célszerű volt kisebb (több tízmilliós) vagy nagyobb (ezres) méretarányt használni. Ilyen tematikára példa „Burgenlandi lakosság emigrációja”

című (1 : 25 000 000 méretarányú ábrázolás), illetve a „Kismarton kulturális épületei” című térkép (1 : 11 500 méretarányú ábrázolás).

Burgenland és környékét bemutató térképlapok esetében, négyfajta háttértérképet különböztettem meg. Az háttértérképek kivágata Burgenland és környéke (Alpokalja magyarországi területe, Bécsi-medence egy kis részlete). A háttértematika ábrázolása mindegyik térkép esetében szürkeárnyalatos formában történt. A háttértematika az 1920-as, 1930-as évek állapotát mutatja be, függetlenül attól, hogy a térkép témája egy korábbi időpontra vonatkozik.

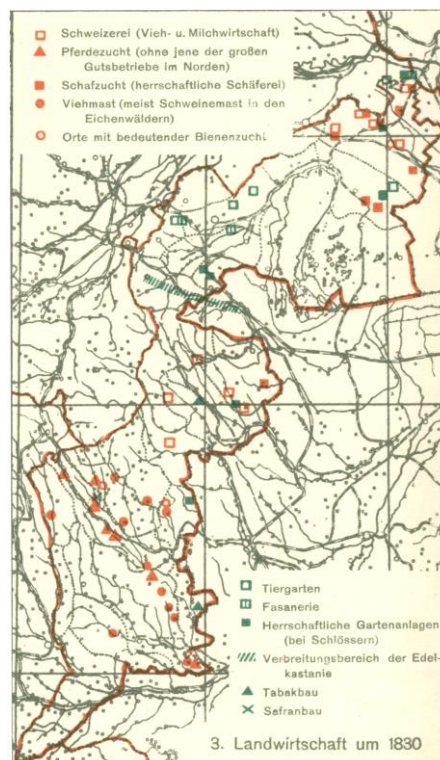
Az háttértérkép típusai:

- ❖ I. háttértérkép: ezen a térképen nincs településnév-ábrázolás, csupán körjellel mutatják a településeket. Burgenland határát legtöbb esetben színes vonallal (a tematikák függvényében zöld, vörös, kék vagy fekete több tagból álló vonal) határolja le a szerző. A háttértematika részét képezi a folyóhálózat, a vasúthálózat, a településjelek, valamint a közigazgatási határok. Mindkét méretarányban (1 : 1 000 000 és 1 : 500 000) használt háttértérkép, nincs a méretarányból adódó különbség a kettő között.
- ❖ II. háttértérkép: az előző háttér térképtípussal ellentétben, ezeken a térképeken a fontosabb településeket a térkép szerkesztője megnevezi. Magyarország területére eső települések esetében a német nyelvű településnevet írták meg a szerzők (exonim-névhasználat). Burgenland határát legtöbb esetben színes vonallal (a tematikák függvényében zöld, vörös, kék vagy fekete több tagból álló vonal) határolja le a térkép szerkesztője. A városokat (pl. Sopron, Kismarton) alaprajzosan ábrázolták. A háttértematika részét képezi a folyóhálózat, vasúthálózat, településjel, valamint a közigazgatási határ. Mindkét méretarányban (1 : 1 000 000 és 1 : 500 000) használt háttértérkép. A méretarányból adódó különbség annyi, hogy az 1 : 1 000 000 méretarányú térképen kevesebb településnevet ír meg a szerző.
- ❖ III. háttértérkép: az ebbe a csoportba tartozó térképeken a háttértematika szintvonalas domborzatábrázolással egészül ki az előző csoporthoz képest.
- ❖ IV. háttértérkép: ebbe a csoportba azokat a térképeket soroltam, melyek csupán Burgenland területét, valamint a Fertő tavat ábrázolják. Ezeken a

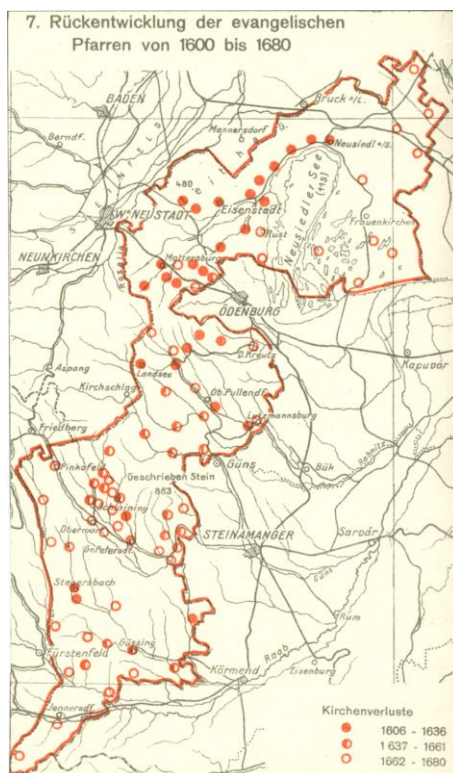
térképeken semmilyen háttértematika nem figyelhető meg, csupán a településjeleket helyezte el a szerző. Szigettérképeknek hívjuk ezt az ábrázolási módszert.

Az 1941-ben kiadott „Burgenland Atlas”-t a tematikus szakatlaszok csoportjába soroltam, mert az atlaszban szereplő térképek tematikus térképek. A tematikus térképeknek sajátos ábrázolási módszere van. A következőkben e módszereket mutatom be a különböző térképek segítségével.

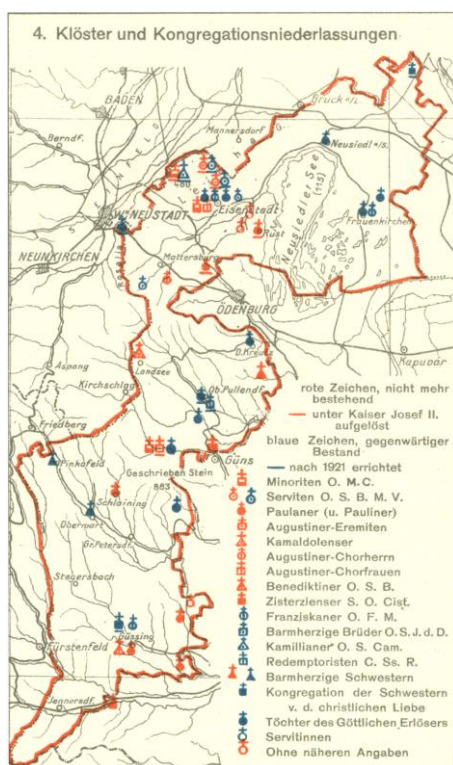
Az atlaszban legnagyobb gyakorisággal használt ábrázolási módszer a jelmódszer. Ez a módszer a pontszerű és vonalas tárgyak vagy jelenségek mennyiségi és minőségi jellemzőit mutatja be. A jelek a tárgy vagy jelenség pontos helyét adják meg, vagyis helyzethűen ábrázolják azokat. A tematikus térképek jeleinek színben és nagyságban is különbözniük kell, a háttér és egyéb tematikáktól (2., 3. és 4. ábrák). A térképeken leggyakrabban használt jelfajta a mértani jel (azon belül is a kör jelek előfordulása a leggyakoribb) (2. és 3. ábrák). A mértani jelek mellett, képszerű jeleket is alkalmaztak a térképeken (4. ábra). A következő témákban használtak képszerű jeleket a szerzők: a bányászathoz, iparhoz, egyházhoz (4. ábra) és migrációhoz kapcsolódó tematikákat. (KLINGHAMMER–PAPP-VÁRY, 1983)



2. ábra: Mértani jelek I.



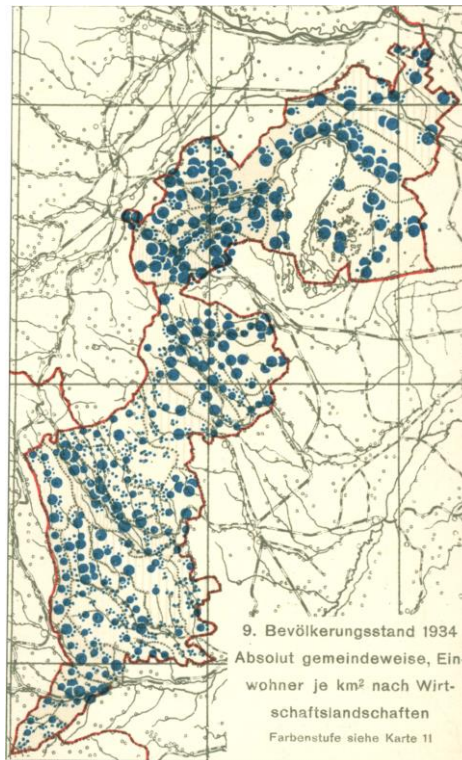
3. ábra: Mértani jelek II.



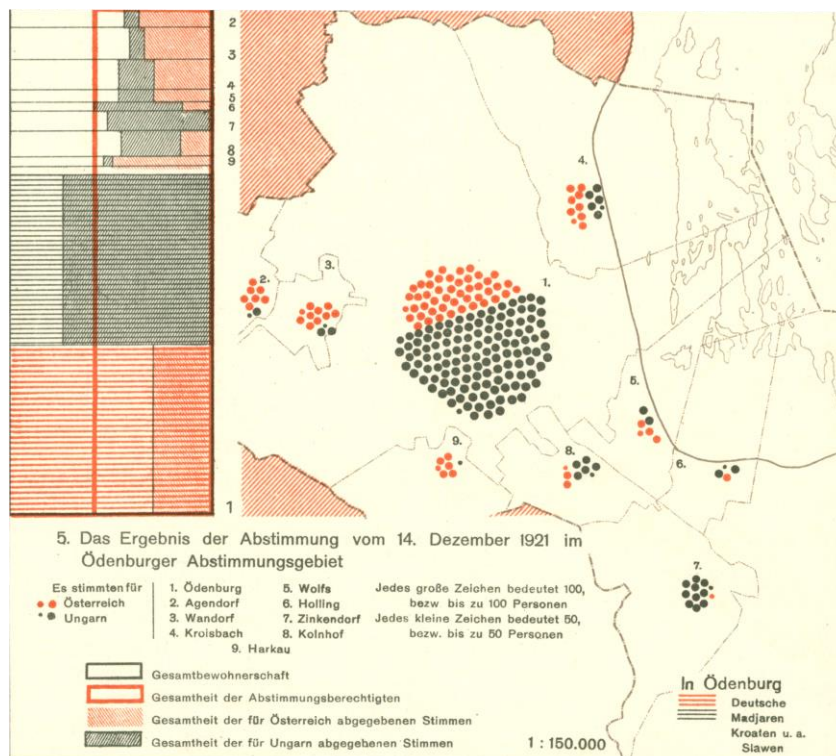
4. ábra: Képszerű jelek

Több térképen figyeltem meg a váltópénzmódszert. Ez azt jelenti, hogy a szerző egy-egy tematikánál értékegység jelet használ és a nagyobb mennyiség esetében több értékegység adja meg az összértéket (5. ábra). Érdekességnek kiemelném, hogy a szerzők

váltópénzmódszerrel ábrázolják Sopron és környékének népszavazási eredményeit (6. ábra). (KLINGHAMMER–PAPP-VÁRY, 1983)



5. ábra: Váltópénzmódszer I.



6. ábra: Váltópénzmódszer II.



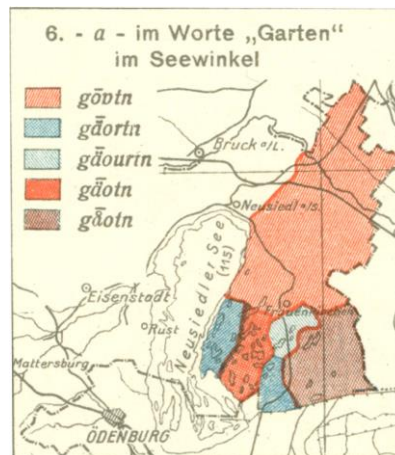
A Fritz Bodo által készített vallási és népességi térképeken, térfogat jelekkel ábrázolja a szerző a két tematikát. Véleményem szerint ezzel a módszerrel jól be lehet mutatni a népességi (7. ábra) és vallási adatokat. Petra Svatek egyik cikkében ezeket a jeleket a Sten de Geer<sup>7</sup> által kifejlesztett gömbmódszernek hívja. (KLINGHAMMER–PAPP-VÁRY, 1983) (SVATEK, 2010)



7. ábra: Sten de Geer-féle gömbmódszer

<sup>7</sup> DE GEER, Sten (1886–1932): svéd geográfus. A folyók és tavak morfológiája mellett, különböző térképészeti ábrázolásokkal is foglalkozott. Az 1919-ben megjelent Svéd népességi atlaszban, innovatív módszerrel ábrázolta a népességet. Egy-egy ponttal a házak pontos helyét mutatta meg, míg a kisebb lakott központokat gömbbel ábrázolta. Ebben újítás a módszere. ([http://nl.wikipedia.org/wiki/Sten\\_de\\_Geer](http://nl.wikipedia.org/wiki/Sten_de_Geer), utolsó elérés: 2013. 06. 05.)

A jelmódszer mellett az atlaszban nagy gyakorisággal előforduló ábrázolási módszer a felületi módszer, mely a különböző tárgyak és jelenségek elterjedését mutatja be. Ez az ábrázolási módszer a tárgyakat vagy jelenségeket felületi színnel vagy felületi jellel ábrázolja. Az atlaszban a következő tematikák kerülnek felületi módszerrel ábrázolásra: Burgenland és környékének földrajza, Burgenland talajtípusai, Burgenland és környékének geomorfológiai térképe, terület felhasználás, az állat- és növényvilág, a nyelvtudomány (8. ábra), az erdőgazdaság (9. ábra). (KLINGHAMMER–PAPP-VÁRY, 1983)

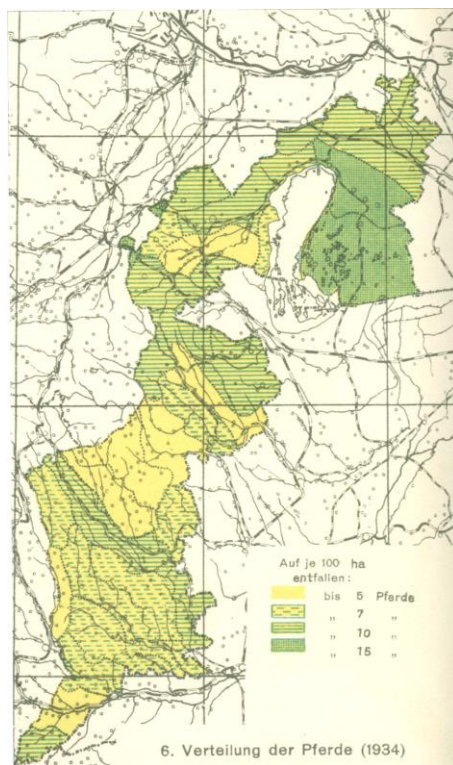


8. ábra: Felületi módszer I.



9. ábra: Felületi módszer II.

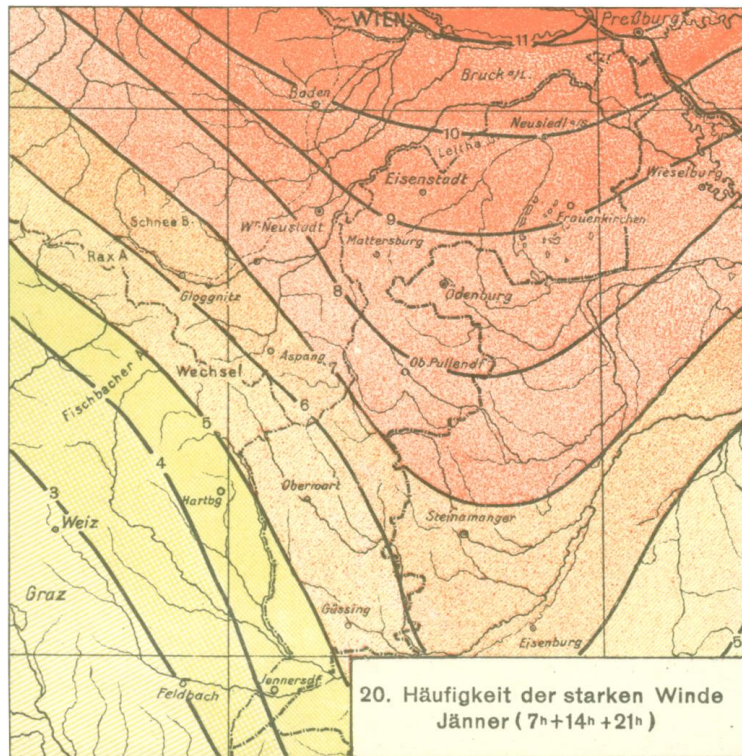
A felületi módszerhez hasonló ábrázolási módszer a kartogram módszer. Ebben az esetben pontos vonatkoztatási hely nélküli, felületre vonatkozó mennyiségi adatok kerülnek ábrázolásra. A felületi módszerrel ellentétben a felületre vonatkozó statisztikai adatok együttesen, vagyis összevontan kerül ábrázolásra. A pontos hely ismeretének hiánya következtében egész területen kerül ábrázolásra az adat. Az atlaszban a következő témákban fordul elő ez a módszer: a népességre és mezőgazdaságra (10. ábra) vonatkozó adatok. (KLINGHAMMER–PAPP-VÁRY, 1983)



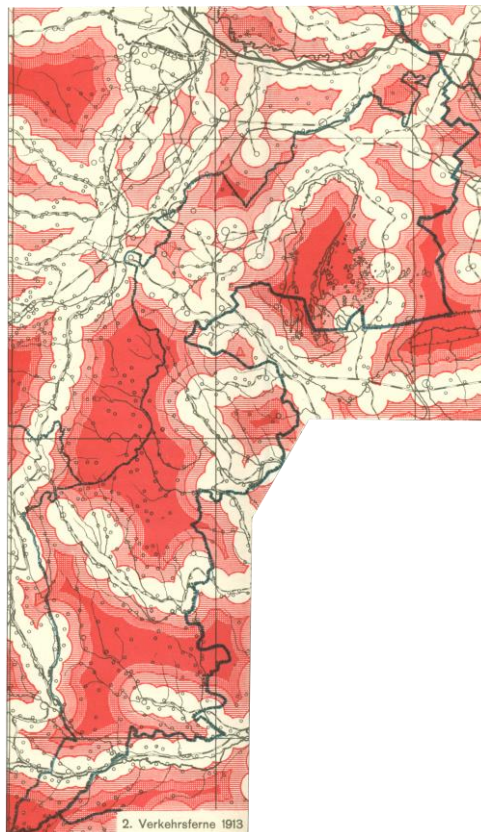
**10. ábra: Kartogram módszer**

Az atlaszkötetben található klímaterképeken a szerzők az izovonalmódszert használták (11. ábra). A módszer a természetben megjelenő folytonos jelenségek bemutatására szolgál. Az azonos értékű pontokat összekötő vonalakat nevezzük izovonalnak. A vonalak pontosságát az adatok sűrűsége, valamint ezek megbízhatósága adja. Az esetek döntő hányadában a különböző felszínformák vagy folyamatosan változó (kontinuus) jelenségek ábrázolására használjuk ezt a módszert. A módszer azonban nem csupán a természetben előforduló jelenségek megjelenítésére használható, hanem különböző gazdasági jelenségek estében is előfordulhat az izovonalas ábrázolás. Ebben az esetben, álizovonalnak hívják az izovonalat. Az atlaszban erre is láthatunk példát, az egyik közlekedési témát ezzel a módszerrel mutatják be (12. ábra). (KLINGHAMMER–PAPP-VÁRY, 1983)





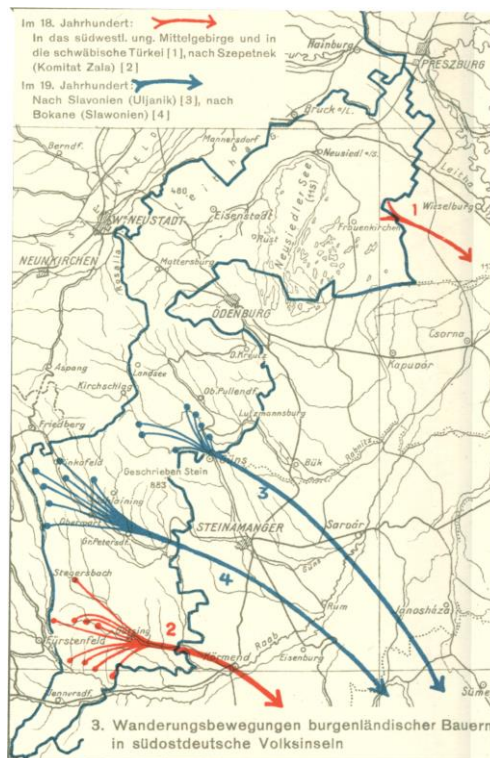
11. ábra: Izovonalmódszer



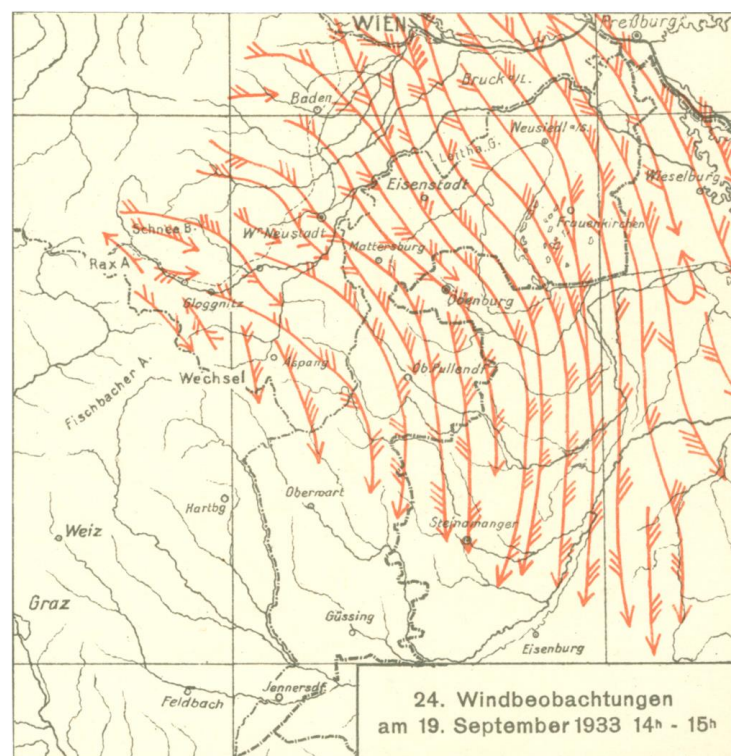
12. ábra: Álizovonal használata közlekedési tematika bemutatására

A mozgásvonalak módszere a tárgyak vagy jelenségek helyváltoztató mozgását mutatja be. Az adatok mennyiségét és minőségét, valamint a jelenség mozgásának irányát mutatja

be. Az atlaszban Burgenland történelmét bemutató térképeken található erre a módszerre is példát (13. ábra). Burgenland történetét bemutató térképeken kívül a klímaterképeken is használták a mozgásvonalak módszerét az atlasz szerzői. A szelek irányát és erősségét mutatják be a mozgásvonalak módszerével (14. ábra). (KLINGHAMMER–PAPP-VÁRY, 1983)



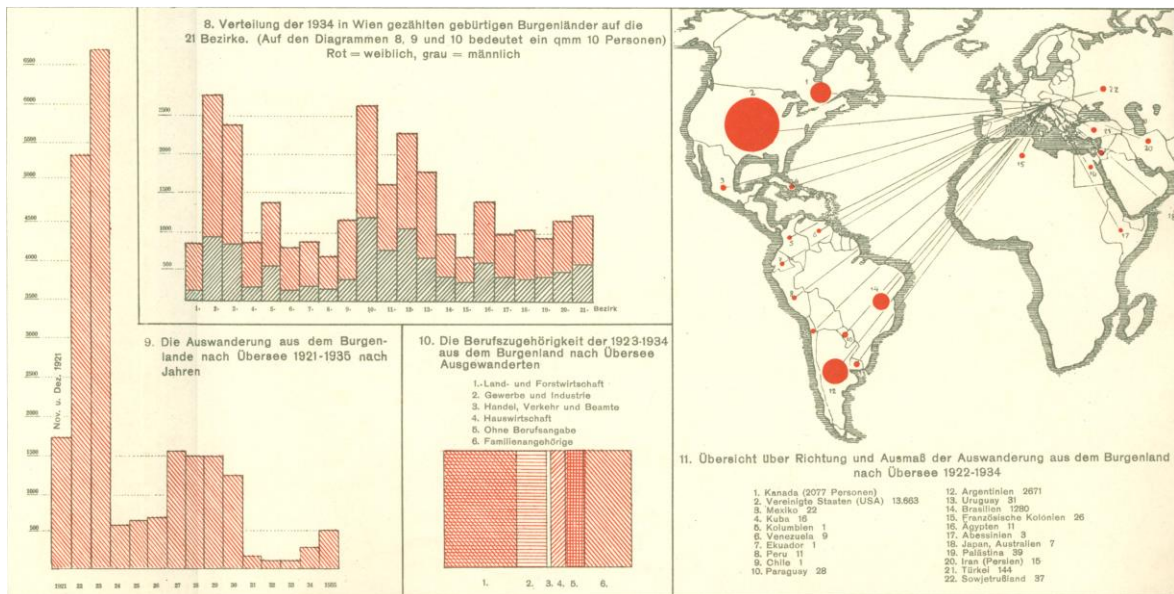
13. ábra: Mozgásvonalak módszere I.



14. ábra: Mozgásvonalak módszere II.



Több térképlapon oszlop- vagy kördiagramot figyeltem meg. Ezek a diagramok a tematikákat kiegészítő információkat tartalmaznak, a térképek mellett helyezkednek el (15. ábra). (KLINGHAMMER–PAPP-VÁRY, 1983)

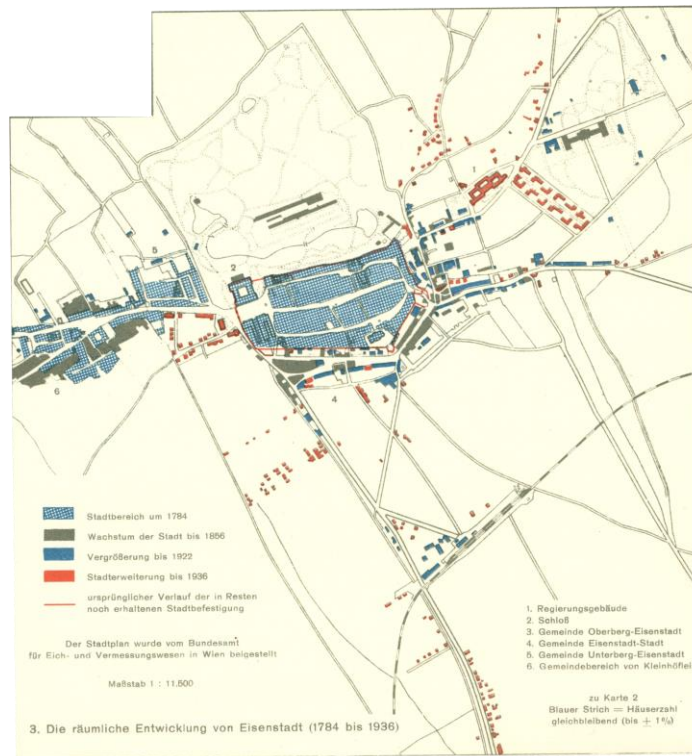


15. ábra: Diagrammódszer

A Burgenlandot ábrázoló térképek mellett, egy-egy város vagy település is bemutatásra kerül. A várostérképek ábrázolásánál egy-egy település fejlődését ábrázolja az évszázadok során (17. ábra) vagy egy város építészetét mutatja be. Az egyik térképlapon Burgenland település- és tanyatípusait mutatják be a szerzők (16. ábra). Ezen a térképlapon a pontos méretarány nincs feltüntetve, csupán következtetni lehet rá.

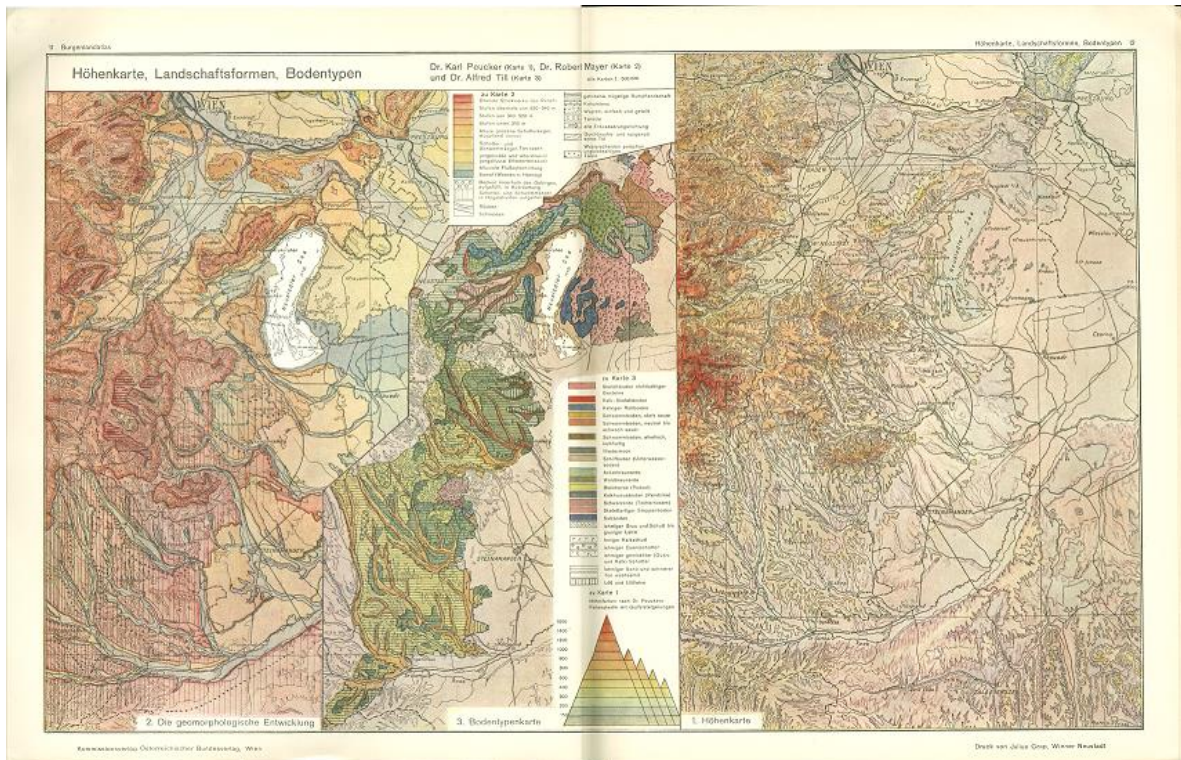


16. ábra: Településtípus



**17. ábra: Városfejlődésre példa**

Az atlasz térképlapjainak hasonló a felépítése. A témakijelölő címmezőkben szerepelnek a térképlapokon dolgozó tudósok nevei, milyen téma került feldolgozásra (pl. mezőgazdaság vagy Burgenland természetföldrajza), a térképek méretaránya (ha mégsem itt szerepel, akkor a térképtükörben található meg), kapcsolatát (ha van) a többi térképlappal és a térképlapon szereplő térképek közös jelmagyarázata (18. ábra). A térképek címe és térképhez tartozó egyéni jelmagyarázata a térképtükörben található meg (17. ábra). Néhány esetben előfordul, hogy a térképek jelmagyarázatai a térképtükörön kívül, a címmező alatti területen a térképek között helyezkednek el (18. ábra). A címmezőben meghatározott téma függvénye, hogy egy térképlapon hány térképet helyeztek el. Ez a szám kettő és húsz között változik.



18. ábra: Példa egy térképlapra

Az atlasz az egységesség szempontjából logikusan felépített és szerkesztett térképmű. Burgenlandot egységes vetületben, valamint egységes méretarányrendszer segítségével ábrázolták a szerzők. A szerzők egységes, keretes megoldást választottak a térképekre, valamint a generalizálási elv is egységes volt az egész atlaszban. A térképek színhasználata, valamint a névhasználata is konzekvens a térképlapokon. A több szerkesztőből adódó esetleges problémát nem véltem felfedezni a térképeken. A teljesség szempontjait figyelembe véve az atlasz jól kidolgozott és jól érthető mű, ami alapos kutatási munka eredményeként jött létre.

## 5 Historischer Atlas Burgenland (2011)

Burgenland 2011-ben ünnepelte megalapításának 90. évfordulóját. Ebből az alkalomból a tartomány önkormányzata történelmi atlaszt készített Burgenlandról, „Historischer Atlas Burgenland” címmel. Az évfordulót az atlasz kiadása mellett nagyszabású kiállítás is kísérte Kismartonban.

### 5.1 Atlaszkartográfiai csoportokba történő besorolása

Az atlaszt a következő csoportba soroltam be:

1. *Ábrázolt terület szerint:*

- ❖ Az 1941-es atlaszhoz hasonlóan a regionális atlaszok közé soroltam.

2. *Atlasz tartalma szerint:*

- ❖ Az 1941-es „Burgenland Atlasz”-hoz hasonlóan a gazdasági és történelmi és gazdasági atlaszok csoportjába soroltam a „Historischer Atlas Burgenland” művet.

3. *Felhasználás szerint:* A különböző típusok definíciók alapján, három csoportba soroltam az atlaszt.

- ❖ Az 1941-es kiadású „Burgenland Atlasz”-hoz hasonlóan az általános (népszerűsítő) és a tematikus szakatlaszok közé soroltam.

- ❖ képes atlasz: *„amely térképeket és képeket tartalmaz. Nem azonos a képalbummal, amely földi és légifényképek könyvszerű összeállítása. Itt és más vonatkozásban gyakran alkalmazzák az atlasz szót gyűjtemény értelemben, térképi vonatkozás nélkül.”* (KÉSZ 824.11)

4. *Alak és formátum/méret szerint:*

- ❖ A „Burgenland Atlasz”-hoz hasonlóan kézi atlaszok közé soroltam.

5. *A kötetzeti forma szerint:*

- ❖ Az 1941-es kiadáshoz hasonlóan fixkötésű fűzött (cérnafűzésű) atlasz.

6. *Atlaszban alkalmazott névrajz/névanyag szerint:*

- ❖ A „Burgenland Atlasz”-hoz hasonlóan exonim atlaszok közé soroltam.



- ❖ Azonban az exonim atlaszok mellett a nemzetközi atlaszok közé is soroltam, mivel találtam olyan térképet, ahol nemzeti névhasználat is történik. A nemzetközi atlasz definíciója a Kartográfiai értelmező szótár szerint a következő: „amelyet egy világnyelven adnak ki, és amelynek névírása minden egyes ország hivatalos írásmódját követi.” (KÉSZ 824.28)

7. *A gyártás módja (elkészítés) szerint:*

- ❖ számítógép segítségével készült atlasz: valamilyen grafikus program alkalmazásával (digitális táblán vagy képernyőn egerrel) előállított térképeket tartalmazó atlasz.

8. *Megjelenés módja szerint:*

- ❖ hagyományos atlasz: nyomdai úton sokszorosított atlaszkötet.

9. *Megjelenés ideje:*

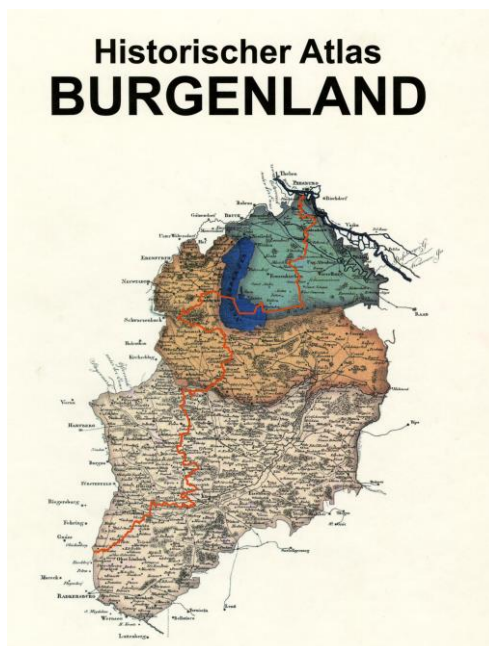
- ❖ modern atlasz: olyan atlaszmű, mely napjainkban vagy közelmúltban adtak ki.

## **5.2 Az atlasz felépítése**

A „Historischer Atlas Burgenland” kötet a Mattersburg székhelyű Wograndl-Druck GmbH gondozásában került kiadásra 2011-ben, Kismartonban.

A „Burgenland Atlas”-hoz hasonlóan ez is álló formátumú kiadvány, melynek mérete 21×30 cm. Lapjainak mérete 20,5×29,5 cm nagyságúak. Az atlasz körülbelül 4 cm vastagságú.

A kiadvány címlapján a „Historischer Atlas Burgenland” felirat, valamint a Habsburg Birodalom 1803-as atlaszának Magyarország nyugati részét bemutató lapja látható. Ezen a térképen a későbbi trianoni magyar–osztrák határt is berajzolták. Az 1803-ban készült térképet Carl Johann Kipferling rajzolta, a rézmetszetet pedig Berken János készítette el (19. ábra).



**19. ábra: „Historischer Atlas Burgenland” borítója**

Az atlasz Josef Tiefenbach és Gert Polster ötlete alapján készült. A kiadvány 256 oldalas színes atlasz, melynek belső címlapján a cím mellett a kiadás éve és helye is olvasható. A felelős szerkesztő – Josef Tiefenbach – mellett a szöveges részek szerzőit is ezen a lapon sorolták fel. A történelmi szövegek tizenegy szerző közreműködésével készültek el.

A belső címlapot a tartalomjegyzék követi:

Előszó (1. oldal)

Bevezetés (3. oldal)

Burgenlandot bemutató történelmi térképek (5–20. oldal)

1. Ósidő (21–33. oldal)
2. Római Birodalom idősze (34–43. oldal)
3. Népándorlás idősze (44–55. oldal)
4. Középkor (56–85. oldal)
5. Újidő (86–117. oldal)
6. Burgenland, mint osztrák tartomány (118–146. oldal)
7. Kultúra, társadalom, környezet és infrastruktúra (148–179. oldal)



8. A települések és a gazdaság fejlődése Burgenland és Nyugat-Magyarország területén (180–217. oldal)

9. Etnikai, vallási és nyelvi sokféleség (218–245. oldal)

Irodalomjegyzék (247–254. oldal)

Ábrajegyzék (255–256. oldal)

A kötet ajánlását Burgenland tartományi minisztere, Helmut Bieler, írta. A miniszter röviden összefoglalja a kiadvány elkészülésének hátterét, valamint röviden összegzi Burgenland tartomány jelentőségét Ausztriában. Az előszót követően, rövid, egyoldalas bevezetés olvasható, melyet a kötet szerkesztője, Josef Tiefenbach írt. A szerkesztő kiemelte, hogy sokáig az 1941-ben kiadott „Burgenland Atlas” számított alapműnek erről a területről. A kiadvány a tartomány alapításának 90. évfordulója alkalmából készült el és Burgenland történelmét mutatja be a kezdetektől napjainkig. A különböző korokat és témákat szöveges formában mutatja be, mely képekkel és térképekkel egészül ki.

A kötet első fejezetében általános leírás olvasható a térképészetről, majd a Burgenlandot ábrázoló történelmi térképek kerülnek bemutatásra. Ezek a térképek különböző korokban készültek, melyek közül a legkorábbi a Kr. u. IV. században készült térkép XII. vagy XIII. századi reprodukciója. A történelmi térképek szerzői között olyan nevek is szerepelnek, mint Wolfgang Lazius, Nicholas Visscher vagy Constantin Johann Walter, akik koruk meghatározó térképészeik voltak. A történelmi térképek közül számomra érdekes megfigyelés volt, hogy hogyan változott a domborzatábrázolási módszer az évszázadok során. A kötet első részében a következő domborzatábrázolási módszereket figyeltem meg a történelmi térképeken: madártávlati ábrázolás, mely XVII. és XVIII. század elején használatos ábrázolási módszer; a XVIII. századra jellemző lendületcsíkozásos ábrázolás, valamint a rétegszínezéses domborzatábrázolási módszer, mely a XIX. századtól használnak a térképészetben.

A következő fejezetekben Burgenland történelmét, népességét, társadalmát, gazdaságát, és a nyelvi sokféleségét mutatják be az atlasz készítői. Fontos leírni, hogy ebben az atlaszban elsősorban a tudományos szövegekre került a hangsúly, a térképek csupán a szöveges részeket egészítik ki.

A kötet végén nyolcoldalas irodalomjegyzék van. Érdemes kiemelni, hogy az 1941-ben kiadott „Burgenland Atlas”-on kívül semmilyen térkép vagy atlaszmű nincs a felsorolt irodalmak között, vagyis nem tudjuk honnan vette át a térképszerkesztő a térképeket. Az

irodalomjegyzékben a magyar szerzők művei is megtalálhatók, ám ezek német nyelvű tanulmányok. A kötet végén kétoldalas ábrajegyzék olvasható, amelyben a képek forrását nevezi meg a kötet szerkesztője.

### **5.3 A térképek elemzése, az egységesség és teljesség vizsgálata**

Az atlasz 150 térképet tartalmaz, melyből 139 tematikus térkép. A térképeket Michael Floiger készítette el, akit az első oldalon nevez meg a kötet szerkesztője a kiadvány első címlapján.

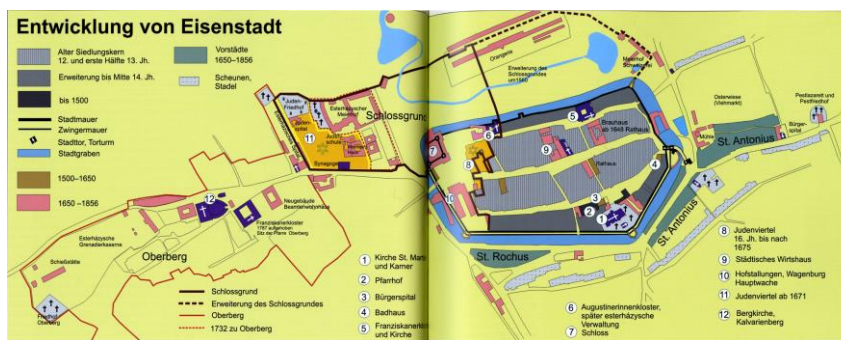
Az 1941-es atlaszhoz hasonlóan, ebben az atlaszban is több háttértérkép-típust különböztettem meg. Az atlaszban található térképeken nem szerepel sem a méretarány, sem az aránymérték, így csak körülbelül lehet ezeket az értékeket megbecsülni.

- ❖ I. háttértérkép: csak Burgenland területét ábrázoló térkép. A háttértematika részét képezi a folyóhálózat, a járásközpont település jele, valamint a járásközpont településneve
- ❖ II. háttértérkép: Burgenland és környékét ábrázoló térkép. A háttértematika részét képezi a folyóhálózat, valamint a településjelek. Az ábrázolt téma függvénye, hogy a településnevek kiírásra kerülnek-e vagy nem.
- ❖ III. háttértérkép: Burgenland egy részletét ábrázoló térkép. Egy-egy olyan tematika bemutatása, mely a tartomány egy részletére jellemző vagy szebben lehetett bemutatni több részletben. A háttértematika részét képezi a folyóhálózat, a településjel és a fontosabb településnevek.
- ❖ IV. háttértérkép: A Magyar Királyságot / a Kárpát-medencét ábrázoló térkép. Burgenland és Magyarország történelmét bemutató egyik térképtípus. A háttértematika részét képezi a folyóhálózat, a településjelek, illetve a településnevek.
- ❖ V. háttértérkép: A Magyar Királyságot / a Kárpát-medence egy részét ábrázoló térkép. Az előző csoporthoz hasonlóan Burgenland és Magyarország történelmét bemutató térkép, csupán olyan témát mutattak be, mely nem az egész területre vonatkozik. A háttértematika részét képezi a folyóhálózat, a településjel, valamint a fontosabb településnevek
- ❖ VI. háttértérkép: Európát ábrázoló térkép. Az előző két csoporthoz hasonlóan Burgenland és Magyarország történelméhez kapcsolódó történelmi események

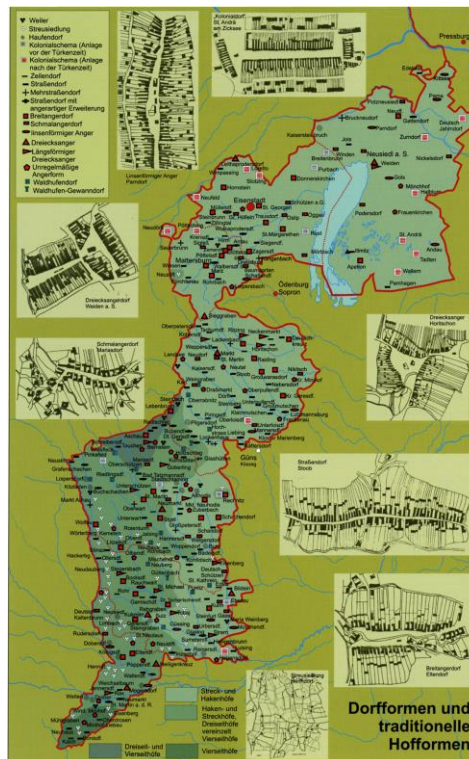
kerülnek bemutatásra. A háttértematika részét képi a folyóhálózat, a településjelek, valamint a településnevek.

- ❖ VII. háttérkép: Európa egy részletét ábrázoló térkép. Az előző csoporthoz képest annyiban különbözik, hogy Európának csak egy részletét mutatja be a térkép.

E térképeken kívül még különböző városok térképei található az atlaszban. Ezek a térképek a nagy méretarányú térképek közé sorolhatóak, méretarányukat 1 : 8 000 és az 1 : 15 000 közé sorolnám, de méretarány ábrázolásának hiányában ezt csupán megbecsültem. A várostérképeken egy-egy város, vagy település fejlődését (20. ábra), valamint a településtípusokat (21. ábra) mutatják be a térképek szerzője.

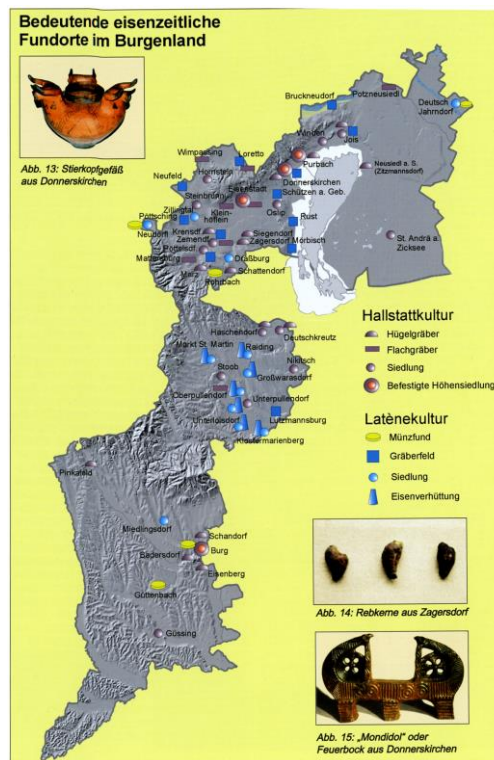


20. ábra: Városfejlődés bemutatása



21. ábra: Településtípusok

A térképek egyik visszatérő háttértematikája a domborzatábrázolás valamilyen formája. Az ábrázolási módszerek közül az domborzatárnyékolás (summer) (22. ábra), a rétegszínezéses domborzatábrázolás (hipszometria) (23. ábra), illetve e két módszer (24. ábra) ötvözése fordul elő. A domborzatárnyékolást a domborzat valóságos kiemelkedéseinek és a bemélyedések fény-árnyék hatásának segítségével ábrázolják a térképeken. Ez a domborzatábrázolási módszer plasztikusan mutatja be a domborzatot. A másik domborzatábrázolási módszer, mely több térkép esetében látható, a rétegszínezéses domborzatábrázolási módszer. Ennek a módszernek az alapelve, hogy az egymástól szintvonallal elválasztott különböző magassági rétegeket színfokozattal különítjük el egymástól. Fontos ennél a módszernél a plasztikusságot biztosító folyamatos színátmenet. A szárazfölkék ábrázolásánál a minél magasabb, annál sötétebb elv érvényesül, vagyis a hegységeket sötétebb színnel ábrázoljuk.



22. ábra: Domborzatábrázolás I.





23. ábra: Domborzatábrázolás II.



24. ábra: Domborzatábrázolás III.

Az atlaszt a tematikus szakatlaszok közé soroltam, mivel a térképek döntő részben tematikus térképek az 1941-ben kiadott atlaszhoz hasonlóan. A következőkben azokat tematikus ábrázolási módokat ismertetem, melyeket a térkép szerkesztése során használtak.

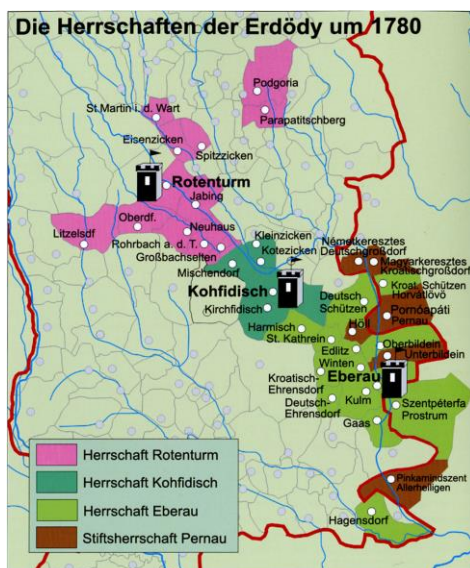
A leggyakrabban alkalmazott módszer az atlasz térképein a jelmódszer. Amint a korábbi fejezetben leírtam – Burgenland Atlas (1941) című fejezet, 19. oldal – , a jelmódszer segítségével a különböző pontszerű vagy vonalas jellegű tárgyak vagy jelenségek minőségi vagy mennyiségi jellemzőit ábrázolják. Ez a tematikus ábrázolási módszer az atlasz összes fejezetében megfigyelhető. A különböző jelek közül a mértani, az oldalnézeti, valamint a képszerű jelek fordulnak elő a legnagyobb gyakorisággal (25. ábra).



25. ábra: Mértani és képszerű jelek

Az atlaszban a jelmódszer mellett a felületi módszer fordul elő nagy gyakorisággal. Ez a módszer a tárgyak vagy jelenségek pontos elterjedését mutatja be. Az adatok minőségi adatokat reprezentálnak. A témákat felületi színekkel vagy felületi jelekkel mutatják be. Az atlaszban a következő témákban használták a felületi módszert: római provinciák (25. ábra), államalakulatok bemutatása, grófságok bemutatása vagy nemesi családok birtokai (26. ábra), népcsoportok elterjedése (27. ábra), birtoknagyság, mezőgazdaság, természetvédelmi igazgatás és választási eredmények.



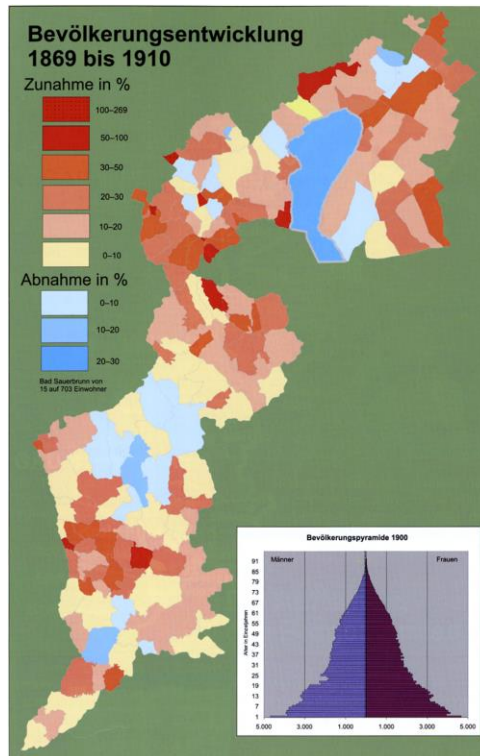


26. ábra: Felületi módszer I.

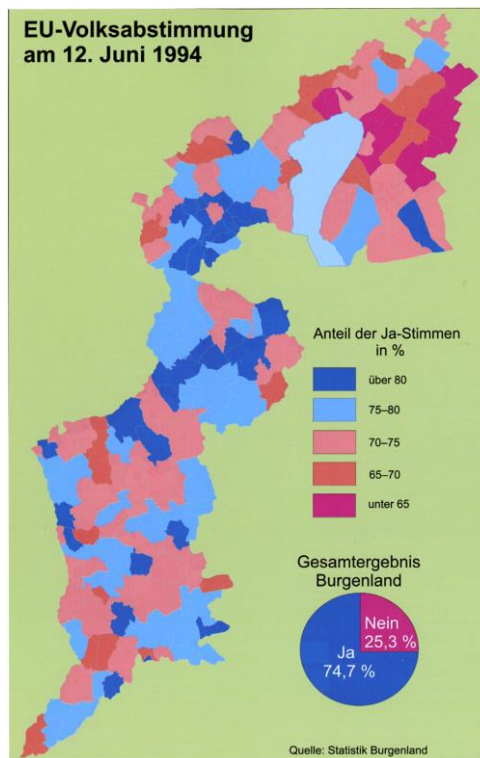


27. ábra: Felületi módszer II.

A kartogram módszer ábrázolási módszer hasonlíthat a felületmódszerhez (felületkartogram). Annyiban különbözik attól, hogy pontos vonatkozási hely nélküli mennyiségi adatokat ábrázolunk ezzel a módszerrel. Az atlaszban értékviszonyok kerülnek ábrázolásra a vallási, a mezőgazdasági, a népességi (28. ábra), illetve a választási (29. ábra) adatok bemutatásakor.



28. ábra: Kartogrammódszer I.

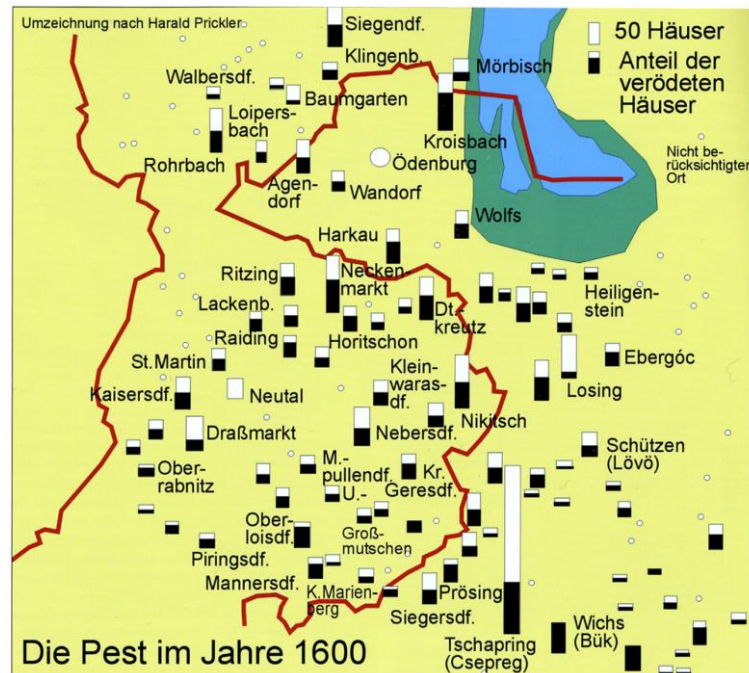


29. ábra: Kartogrammódszer II.

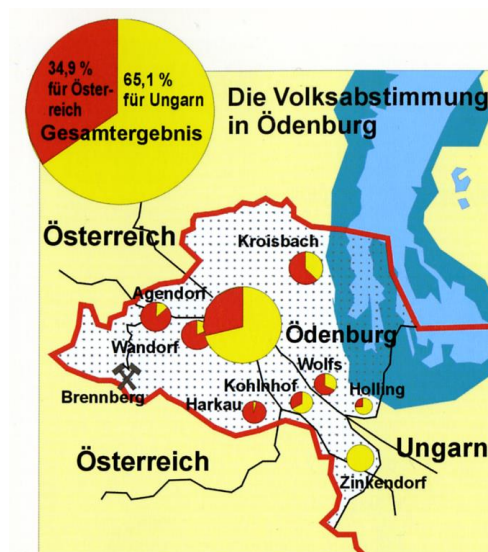
A diagrammódszer több egymáshoz kapcsolódó adat egy ábrán, vagyis egy diagramban, történő ábrázolására szolgál. A diagram vonatkozási helye lehet pont (pontdiagram) vagy felület (kartodiagram). Az atlaszban a pestis járvány elterjedését 1600-ban (30. ábra) a



pontdiagram módszerrel, míg a Sopron és környékének népszavazási eredményét pontdiagram és kartodiagram segítségével ábrázolja (31. ábra) Floiger.



30. ábra: Pontdiagram

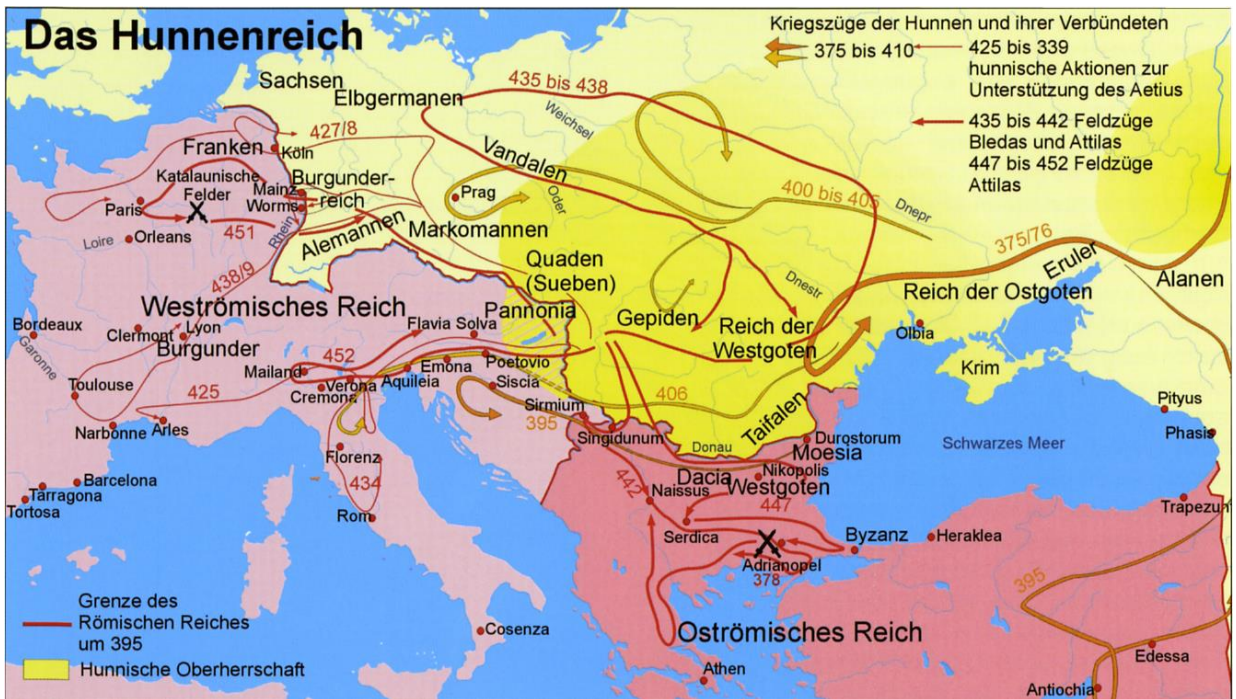


31. ábra: Kartodiagram és pontdiagram

A 2011-ben megjelent atlasz Burgenland történelmét is bemutatja egészen az őskortól napjainkig. A történelmi térképek egyik gyakori ábrázolási módszere a mozgásvonalak módszere. A kötetben a különböző népcsoportok mozgásait (32. ábra), valamint a különböző hadiesemények csapatmozgásait (33. ábra) ábrázolja a térképek szerzője ezzel a módszerrel.



32. ábra Mozgásvonalak módszere I.



33. ábra: Mozgásvonalak módszere II.

Az atlaszról az egységesség szempontjából nem teljesen egységes mű. Az atlasz logikus felépítésű, térképei keretes megoldásúak. A térképek pontos méretarányát nem ismerjük, így nem beszélhetünk egységes méretarányrendszerrel. Az atlaszban nem érvényesül az egységes színhasználat, a jelmagyarázatok elhelyezése sem egységes. A névrajzi feldolgozás nem konzekvens, hol csupán exonim névhasználat fordul elő, de van olyan

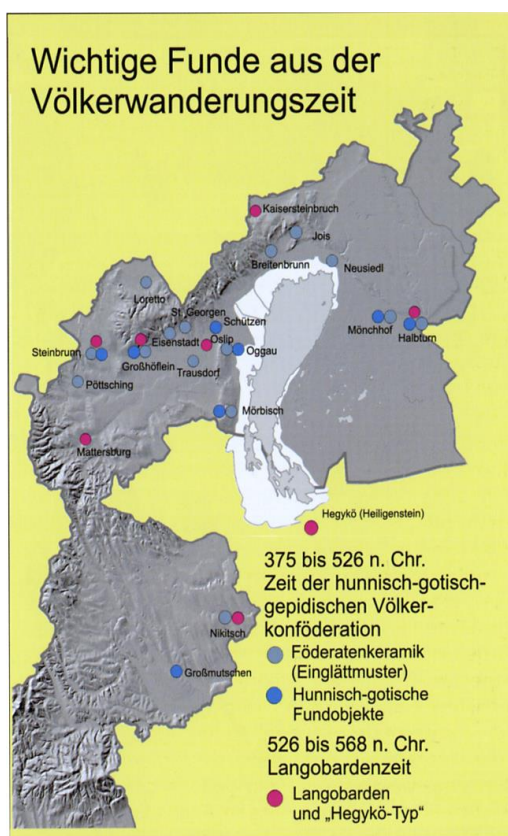


térkép is, ahol nemzeti településnév használat kerül ábrázolásra a német alakkal kiegészülve. A teljesség szempontjából az atlasz egy jól érthető mű, a térképek jól kiegészítik a szöveges részeket.

#### 5.4 A térképeken talált hibák

A méretarány és/vagy az aránymérték jelölésének hiánya a térképek legfőbb hiányossága. A térképi ábrázolás szempontjából a méretarány valamilyen formájú ábrázolása elengedhetetlen. A méretarány mellett a fokhálózat is hiányzik a térképekről.

A térképeken színválasztásból adódó hibákat véltem felfedezni. Erre példaként említeném a szürke vízhálózati elemeket, melyek beleolvadnak a szürkeárnyaltos domborzatárnyékolásba (34. ábra). A térképek szerzője a bronzkori és a kora kőkori lelőhelyeket bemutató térképein a folyók színének olyan szürke/barna színt választott, mely beleolvad az erdő ábrázolásába (35. ábra).



34. ábra: Hiba I.



35. ábra: Hiba II.

A kiadvány hatodik fejezetében, a Hidegháborút és Vasfüggöny országait bemutató térkép jelmagyarázatában Floiger (térképek szerzője) felcserélte a Varsói Szerződés és NATO országainak színét (36. ábra).



36. ábra: Hiba III.

## 6 Összehasonlítás

A két kötet szakmai összehasonlítása nem könnyű, hiszen az 1941-ben megjelent atlasz a szó klasszikus értelmében olyan mű, mely térképek sorozatával mutatja be Burgenland történelmét. Míg a 2011-ben kiadásra került mű ezzel ellentétben olyan szöveges kiadvány, amely térképekkel és képekkel egészül ki, tükrözve azt a felfogásbeli változást, amellyel az atlaszkartográfia az utóbbi évtizedekben egyre inkább jellemezhető. A következőkben a két kötetben megfigyelhető esetleges hasonlóságokat, illetve különbségeket szeretném bemutatni.

### 6.1 Atlaszok felépítése

A két atlasz felépítését nehezen lehet összehasonlítani, hiszen szerkezeti szempontból lényeges eltéréseket mutat a két mű.

Mint már korábban leírtam, az 1941-ben megjelent „Burgenland Atlas” a szó klasszikus értelmében egy atlaszkötet, melyet egy szöveggötet egészít ki. A térképkötet és a szöveggötet aránya kétharmad-egyharmad. A nagyobb hangsúlyt a térképkötet kapta, mely 108 oldalas, összesen 440 térképpel, míg a szöveggötet csupán 54 oldalas.

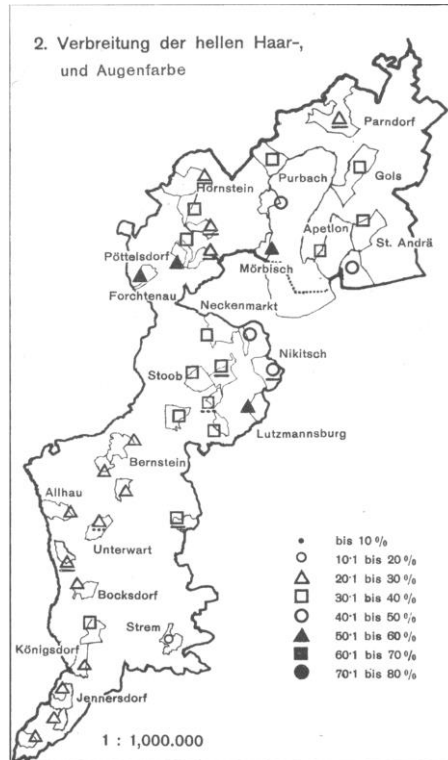
A „Historischer Atlas Burgenland” a címevel ellentétben olyan atlasz, amelyet inkább egy történelmi ismeretterjesztő műnek tekinthetünk. Ez utóbbi, az 1941-es kiadású kötettel ellentétben a szövegre helyezi a hangsúlyt, a kötetben szereplő térképek csupán a szöveg kiegészítői.

Mindkét kötet logikusan felépített és rendszerezett mű. Az 1941-es atlasz három részben mutatja be Burgenland történelmét az ókortól egészen az 1930-as évek közepéig. A 2011-es kiadású kötet pedig az ókortól napjainkig követi Burgenland történelmét, minden egyes időszakot külön fejezetben tárgyalva.

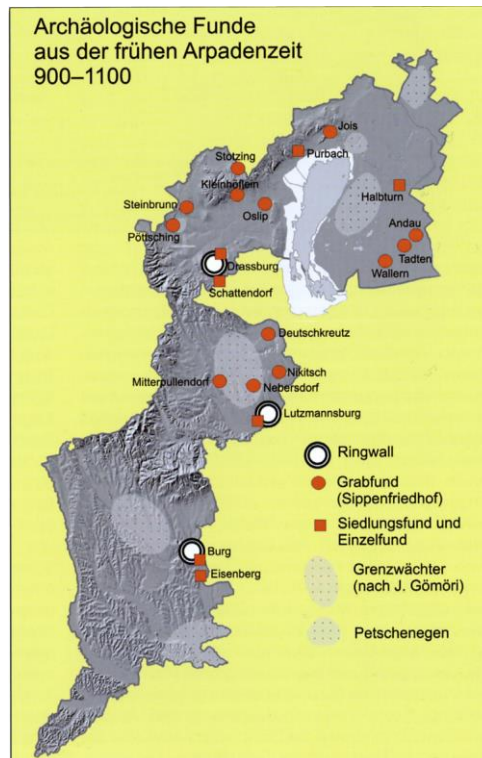
### 6.2 Háttérképek, háttértematika

A két atlasz háttértérképei között találunk több olyan térképtípust, melyek hasonlóságot mutatnak. Mindkét kiadványban található olyan térkép, mely Burgenland területét ábrázolja (37. és 38. ábrák), bár a háttértematikában eltérést figyelhetünk meg. Az előbb említetten túl még egy közös háttértérkép típus figyelhető meg. Ez a térkép kivágot Burgenlandot és környékét mutatja be, csupán a háttértematikában térnek el egymástól az

ilyen térképek (39. és 40. ábrák). A többi háttértérképtípusoknál nem lehet párhuzamot, illetve hasonlóságot felfedezni, mert csupán az egyik atlaszműben található meg.

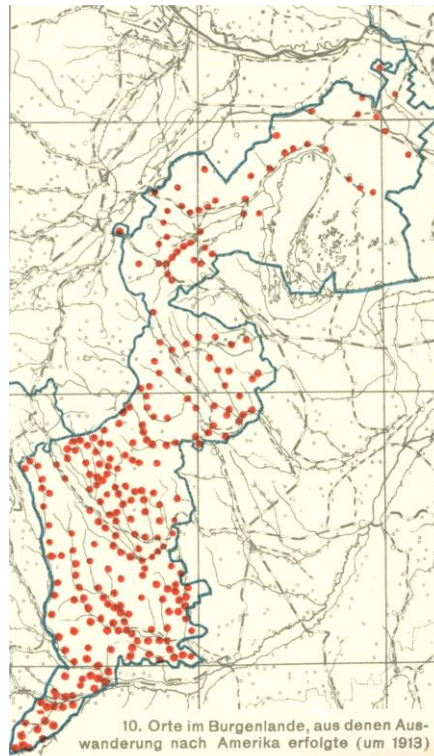


37. ábra: Burgenland (1941)

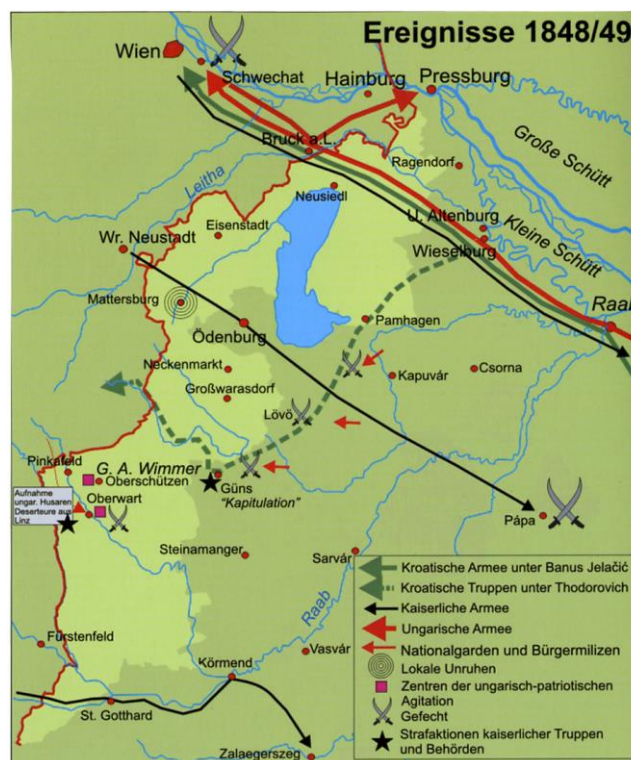


38. ábra: Burgenland (2011)





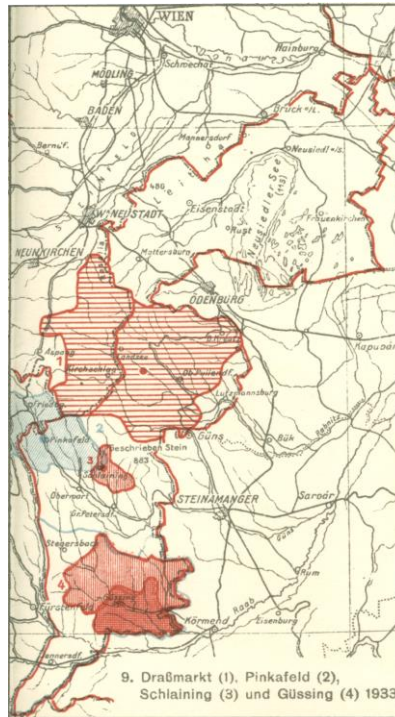
39. ábra: Burgenland és környéke (1941)



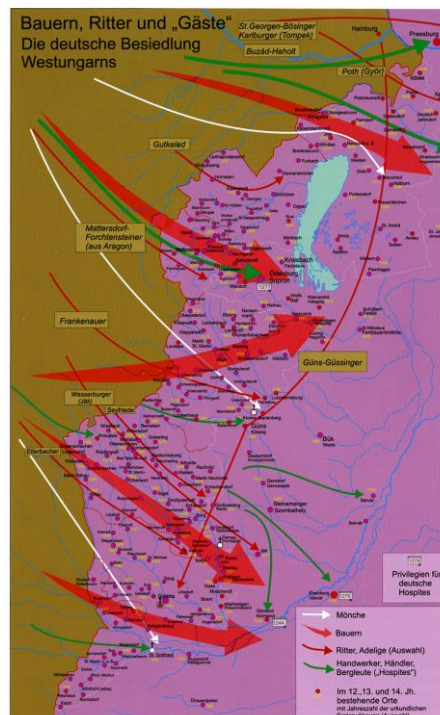
40. ábra: Burgenland és környéke (2011)

Az 1941-ben megjelent atlasz háttértérképei szürkeárnyalatos színt kaptak (41. ábra), mely segít elkülöníteni a térképek fő témáját a háttértérképek tartalmától. A 2011-es kiadású atlaszban legtöbb esetben a háttértematika, valamint a céltematikához nem kapcsolódó elemek erős színt kaptak (42. ábra). Véleményem szerint a háttértematika,

valamint a céltematikához nem kapcsolódó elemek ábrázolásakor semleges és világos színt érdemes használni, mert így könnyen el lehet különíteni a háttértematikát a céltematikától. A 2011-es kiadású atlaszban több esetben figyeltem meg, hogy a térkép színei nem harmonizálnak egymással (42. ábra).



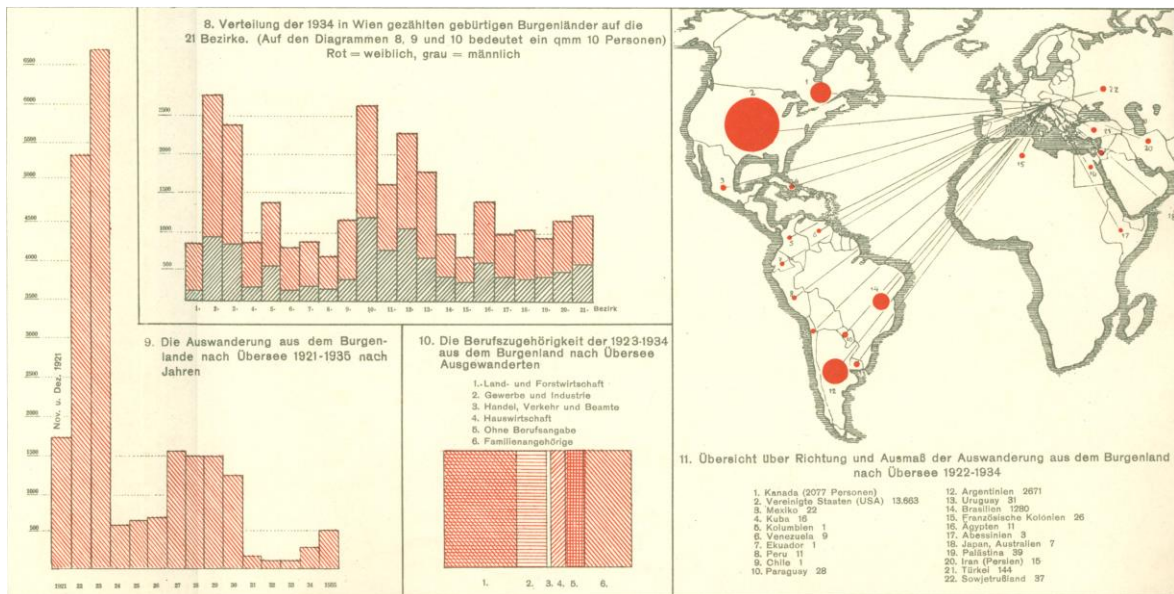
41. ábra: Háttértematika (1941)



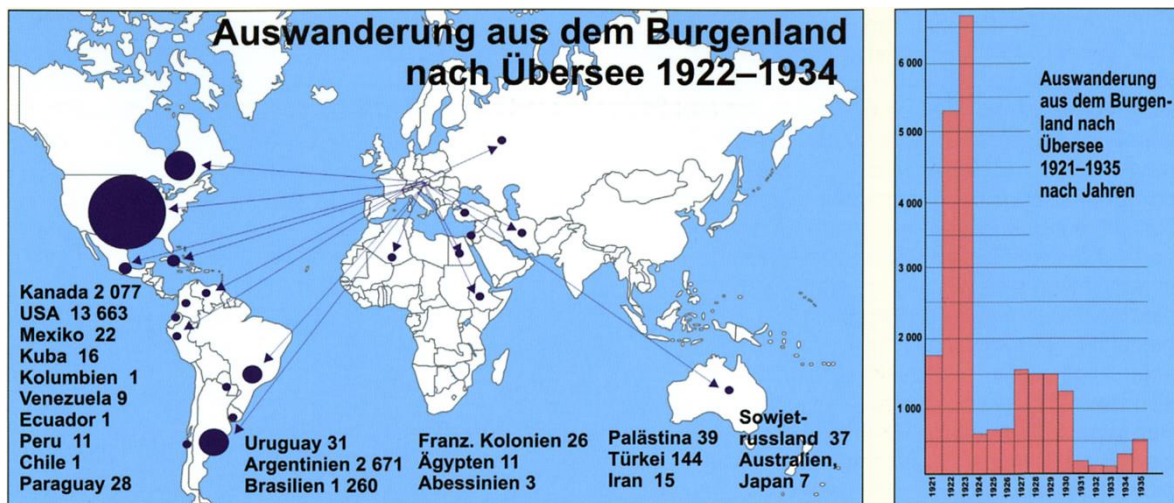
42. ábra: Háttértematika (2011)



A 2011-ben elkészült atlaszban felfedeztem egy olyan térképet, melyet az 1941-es atlaszból vettek át. A 2011-es atlaszban csupán a színeket változtatta meg a térkép szerzője, minden másban egyezést találtam az 1941-es térképhez képest (43. és 44. ábrák).



43. ábra: Kivándorlás (1941)



44. ábra: Kivándorlás (2011)

### 6.3 Ábrázolási módszerek

Mindkét kiadványt a tematikus atlaszok közé soroltam, mert a különböző témák ábrázolására ugyanazokat a tematikus ábrázolási módszereket használták a szerzők.

Mindkét atlasz esetében a leggyakrabban használt ábrázolási módszer a jelmódszer. Legtöbbször a mértani jeleket használják, azon belül is a kör jelek fordulnak elő a legnagyobb számban. Mindkét atlaszban képszerű jeleket is találunk, például a különböző

bányászathoz kapcsolódó témák esetében. A váltópénzmódszert csupán az 1941-es kiadású atlaszban figyeltem meg.

Az 1941-es megjelenésű „Burgenland Atlas” az egyik vallási és egyik népességet bemutató térképlapon a térfogatjelek segítségével mutatja be a tematikát. Mint már a korábban – a Burgenland Atlas (1941) című fejezetben írtam – Petra Svatek ezeket a jeleket Sten de Geer által kifejlesztett gömb módszernek nevezi (SVATEK, 2010). Térfogatjelek használata csupán az 1941-ben megjelent „Burgenland Atlas”-ban figyelhető meg, a vallást és népesség összetételét bemutató térképlapon.

A „Burgenland Atlas” és a „Historischer Atlas Burgenland” szerzői egyaránt alkalmazták ábrázolási módszerként a felületi módszert a különböző gazdasági, népességi, területhasználati, illetve hercegi családok birtokait bemutató tematikák esetében. A korábbi fejezetekben – a Burgenland Atlas (1941) című fejezet 10. és a Historischer Atlas Burgenland (2011) című fejezet 9. oldalán – elemeztem részletesebben a felületi módszerrel kapcsolatos megfigyeléseimet.

A felületi módszerhez hasonlóan a kartogram módszerrel olyan felületre vonatkozó adatokat ábrázolnak a szerzők, melyek mennyiségi értékekre vonatkoznak. Mindkét atlasznál a népességi és mezőgazdasági adatok ábrázolásánál fordul elő ez a módszer. A „Historischer Atlas Burgenland” kötetben a népességi adatokon kívül, a vallási és választási adatokat is bemutatja a szerző a kartogram módszerrel.

A történelmi térképek egyik gyakori ábrázolási módszere a mozgásvonalak módszere. Ezzel a módszerrel általában különböző hadiesemények csapatmozgásait, valamint a népesség vagy népcsoportok mozgását mutatják be. Mindkét céltematikát megfigyeltem az atlaszművekben. A történelmi tematikákon kívül a különböző természeti jelenségek (pl. tengeráramlatok, szélrendszerek, vízfolyások iránya stb.) ábrázolására is használható ez a módszer. A „Burgenland Atlas”-ban a szelek iránya kerül bemutatásra a mozgásvonalak módszerével. Ezen kívül gazdasági témák (pl. iparcikkek kereskedelme, bányászati cikkek kereskedelme stb.) ábrázolására is alkalmazták az 1941-es atlaszban ezt az ábrázolási módszert. A „Historischer Atlas Burgenland” térképeinek szerzője a természeti jelenségeket, valamint a gazdasági témákat bemutató térképein nem használták a mozgásvonalak módszerét.

A diagramm módszer szintén mindkét atlaszban megfigyelhető ábrázolási módszer. Míg a „Historischer Atlas Burgenland” kötetben ténylegesen a térképen helyezkednek el a diagramok, addig a „Burgenland Atlas”-ban a térképek mellett találjuk azokat.

Az izovonalmódszer csupán a „Burgenland Atlas”-ban használt ábrázolási módszer a természetben előforduló és a gazdasági jelenségek ábrázolására.

Egyik atlaszban sem fordult elő pontmódszer.

#### 6.4 *Ábrázolt témák a két atlaszban*

A következőkben táblázatos formában mutatom be a két atlaszban ábrázolt főbb témaköröket. A tematikákon belül egy-egy példát is megemlítek.

<b><u>Burgenland Atlas</u></b> <b><u>(1941)</u></b>	<b><u>Historischer Atlas Burgenland</u></b> <b><u>(2011)</u></b>
<b><i>Állat és növényvilág</i></b>	
címmegjelölés nincs, térképek méretaránya: <i>1 : 2 500 000 és 1 : 500 000</i> , pp. 13–14.	—
<b><i>Antropológia</i></b>	
<i>Verbreitung der hellen Haar-, und Augenfarbe (A világos hajúak és szeműek aránya) 1 : 1 000 000</i> pp. 19.	—
<b><i>Birtokviszonyok</i></b>	
<i>Die Verteilung der Großgrundbesitz (über 20 ha) im Burgenland (A nagybirtokok (20 ha feletti) birtokok aránya Burgenlandon) 1 : 500 000</i> pp. 29 a–30 a.	<i>Die Herrschaften der Erdödy um 1780 (Erdödy grófság 1780-ban),</i> pp. 100.
<b><i>Domborzat, felszínformák és talajtípusok</i></b>	
<i>Die geomorphologische Entwicklung (Geomorfológiai fejlődés) 1 : 500 000</i> pp. 11. <i>Bodentypenkarte (Talajtípusok) 1 : 500 000</i> pp. 11–12. <i>Höhenkarte (Földrajzi térkép) 1 : 500 000</i> pp. 12.	<i>Schulhandkarte von Freytag &amp; Berndt (Iskolai térkép Freytag &amp; Berndt cég által készített térkép) 1 : 500 000</i> pp. 20.
<b><i>Egészségügy</i></b>	

<i>Verteilung der Ärzte (Az orvosok aránya) 1 : 1 000 000, pp. 87.</i>	<i>Gesundheitswesen (Egészségügy), pp. 162.</i>
<b><i>Erdőgazdaság</i></b>	
<i>Waldbesitzverteilung im Burgenland (1930) (Az erdők tulajdonjoga Burgenlandon) 1 : 500 000 pp. 31.</i>	—
<b><i>Gazdaság</i></b>	
<i>Verteilung der Pferde (A lovak arány 100 ha-ra vonatkozva) 1 : 1 000 000 pp. 27.</i>	<i>Industriestandort 1930 (Iparvárosok 1930), pp. 198.</i>
<b><i>Geológia, szerkezeti földtan</i></b>	
<i>Geologische Übersicht (Geológiai áttekintés) 1 : 500 000, pp. 3–4. Erdbebenkanta (Földrengések) 1 : 1 000 000 pp. 3–4.</i>	—
<b><i>Ipar és bányászat</i></b>	
<i>Bergbau und Mineralquelle (Bányászat és gyógyfürdők) 1 : 500 000 pp. 38. Bodenschätze und Steinbruchbetriebe (Föld - és ásványkincsek) 1 : 500 000 pp. 37.</i>	<i>Bergwerke, Manufakturen, Protoindustrialisierung (Bánya, manufaktúra, iparosodás) pp. 194.</i>
<b><i>Klíma</i></b>	
<i>Regenmenge (Esőmennyiség) 1 : 1 000 000 pp. 7.</i>	—
<b><i>Közlekedés</i></b>	
<i>Verkehrsferne 1913 (Közlekedési távolságok 1913) 1 : 500 000 pp. 49–50.</i>	<i>Verkehr (Közlekedés), pp. 160.</i>
<b><i>Lakás- és építésügy</i></b>	
<i>Wohndichte im Jahre 1923 (1920) (Lakássűrűség 1923 (1920)) 1 : 500 000, pp. 91.</i>	—
<b><i>Mezőgazdaság, földművelés</i></b>	
<i>Weizen (Búza) 1 : 1 000 000 pp. 31 a.</i>	<i>Ackerbau und Viehwirtschaft in der Zwischenkriegszeit (Földművelés és állattenyésztés a két világháború között) pp.204.</i>

<b>Művelődéstörténet</b>	
<i>Romanische Bauten und Bauteilen (Római kori épületek és épületrész) 1 : 1 000 000, pp. 81.</i>	<i>Bedeutende Bauwerke der Romanik und Gotik (Jelentős romantikus és gótikus épületek), pp. 176.</i>
<b>Népesség</b>	
<i>Wanderungsbewegungen burgenländischer Bauern (A földművesek migrációja) 1 : 1 000 000 pp. 77.</i>	<i>Die Westwanderungen der Magyaren (Magyarok nyugatra vándorlása) pp. 56–57.</i>
<b>Nyelvészet</b>	
<i>– a – im Worte „Garten“ im Seewinkel (Az „a” betű előfordulása a „Garten”<sup>8</sup> szóban Seewinkel településén) 1 : 1 000 000, pp. 24.</i>	—
<b>Oktatásügy</b>	
<i>Die Entwicklung des röm. kath. Schulwesens bis 1777 (Schulordnung Maria Theresias) (A római katolikus iskolarendszer fejlődése 1777-ig (Mária Terézia oktatáspolitikája)) 1 : 500 000, pp. 83.</i>	<i>Schulstandort 1921 und 2010 (Városok iskolái 1921 és 2010), pp. 164.</i>
<b>Politika (pénz-, igazság- és biztonság)</b>	
<i>Steuer- und Zollämter (Adó és Vám Hivatal) 1 : 500 000, pp. 103–104.</i>	<i>Feuerwehren im Burgenland (Tűzoltóság Burgenland területén), pp. 166.</i>
<b>Település alaprajzok</b>	
<i>Engverbautes Zeilendorf mit anschließenden Hausackerstreifen (Egyutcsás településtípus) pp. 17.</i>	<i>Gols um 1880 (Gols 1880-ban) pp. 191</i>
<b>Település-, tanya- és dűlőtípusok</b>	
<i>Siedlungsformen (Településtípusok) 1 : 500 000 pp. 15–16.</i>	<i>Dorfformen und traditionelle Hofformen (Településtípusok) pp. 190.</i>
<b>Történelem</b>	
<i>Bronzezeit (Bronzkorszak) 1 : 500 000 pp.56.</i>	<i>Der Reich der Awaren (Az Avar Birodalom) pp. 50–51.</i>

<sup>8</sup> Jelentése: kert



<b>Turizmus</b>	
—	<i>Fremdenverkehr heute (Idegenforgalom ma), pp. 216.</i>
<b>Választások</b>	
—	<i>Landtagswahl 1927 (Országgyűlési választás), pp. 128.</i>
<b>Vallás</b>	
<i>Verteilung der Religionsgemeinschaft (Vallási összetétel) 1 : 500 000, pp. 22.</i>	<i>Reformation (Reformáció), pp. 220.</i>

### **6.5 Egységesség, teljeség**

A „Burgenland Atlas” a teljesség és az egységesség szempontjából szépen kivitelezett és logikusan felépített atlaszmű. Az atlaszban található térképeknek egységes a színhasználata, a keret megoldása, generalizálási elve, valamint névrajzi feldolgoása. A „Burgenland Atlas”-ban következetes méretarányrendszer alkalmaztak, ami azt jelenti, hogy a térképek méretarányai egymásból levezethetők. Az atlaszok szerkesztésénél fontos, hogy a térképek egy vetületi rendszerben készüljenek el. Az 1941-ben ez a szerkesztési elv érvényesül, mivel a térképek legnagyobb része Burgenland és környékét ábrázolja. A több szerzőből adódó, az egységességet sértő következetlenséget nem lehet találni a műben. A teljesség megvalósulását tekintve is pozitívan értékelhető az atlaszmű, amely alapos és részletes kutatási munka eredményként jött létre. Véleményem szerint a kor egyik meghatározó kötetéről beszélhetünk, mivel e kötet megjelenése előtt semmilyen önálló kötet nem jelent meg Burgenland területéről.

A „Historischer Atlas Burgenland” művet az 1941-ben megjelent atlással nehezen lehet összehasonlítani a teljesség és az egységesség szempontjából. A „Historischer Atlas Burgenland” csupán a nevében atlasz. A kötetben a fő hangsúly a történelmi leírásokra kerültek, a térképek e szöveget egészítik ki. Habár logikusan épül fel a kötet, az egységesség szempontjait figyelembe véve nem írható le, hogy egységes lenne. Sem a színhasználat, sem a vetület nem egységes. A térképek méretarányai feltüntetetésének hiányában, változó voltának következtében nem mondható el, hogy egységes a méretarányrendszer. Egységes méretarányrendszerrel akkor beszélünk, ha a térképek méretarányait egymásból le tudjuk vezetni. A településnév használat esetében sem

konzekvens a szerző, hiszen hol az exonim, hol pedig a nemzeti településneveket használata. A teljességet figyelembe véve a mű jól érthető, ám a térképeknek csak kiegészítő szerepe van.

## 7 Összefoglalás

A Burgenland területéről készült atlaszok feldolgozásának fontosságát az is alátámasztja, hogy régen ez a terület Magyarországhoz tartozott. A két atlasz elemzése során pontos képet kaptunk az alkalmazott különböző tematikus ábrázolási módszerekről, valamint az atlaszok kiadásai között történt változásokkal kapcsolatban.

A „Burgenland Atlas”, melyet 1941-ben adtak ki, a kor egyik legnagyobb multidiszciplináris projektje részeként jött létre, így a korról is pontos képet kapunk. Az atlasz a szó klasszikus értelemben vett, szépen és logikusan felépített kötet, amelyet alapos kutatómunka előzött meg. Az atlasz azért is fontos szerepet tölt be, mert a Burgenland területéről ez volt az első önállóan megjelent atlaszkötet. A kötet térképekre alapozva mutatja be Burgenland történelmét. A kiadvány szövegkötete a térképek szöveges leírását, a térképekhez kapcsolódó táblázatokat, valamint névmutatóját tartalmazza. A különböző céltematikák bemutatását tematikus ábrázolási módszerekkel oldották meg a kötet szerzői.

A „Historischer Atlas Burgenland” modern technológiával és modern szellemben készült mű. A „Burgenland Atlas”-hoz hasonlóan a 2011-es kiadású kötet térképeinek szerzője a tematikus ábrázolásmódot használta a témák ábrázolására. Az 1941-ben kiadott kötethez képest több minden változott meg az atlaszkészítéssel kapcsolatban. Míg a „Burgenland Atlas”-ban a fő hangsúly a térképekre került, addig a „Historischer Atlas Burgenland” esetében a térképek a történelmi leírások kiegészítéseként szolgáltak, a hangsúly a szövegre tevődött át. Az 1941-ben megjelent atlással ellentétben, a 2011-es kiadású atlaszban csupán 156 térkép található.

A két atlasz elemzése után látható, hogy az atlaszok megjelenési formája megváltozott a közel 70 év alatt, tükrözve a felfogásbeli változást az évtizedek során. Napjainkban nagyobb hangsúlyt kapnak a leíró részek a térképekkel szemben. Holott véleményem szerint térképek sorozatával is jól be lehet mutatni egy-egy tematikát, illetve a történelmet. Az atlaszok elemzése után, olyan kérdéseket vethetünk fel a jövőre vonatkozóan, hogy vajon milyen irányba halad az atlaszkartográfia, és ezzel párhuzamosan a különböző kiadványok (pl. könyvek, ismeretterjesztő kiadványok stb.). Vajon a digitális technológiák (pl. digitális könyvek, elektronikus atlaszok, különböző digitális kiadványok stb.) milyen hatással lesznek a hagyományos módon megjelenő atlaszok jövőjére? Erre néhány éven belül kaphatunk majd választ.

## **Köszönetnyilvánítás**

Köszönettel tartozom két témavezetőmnek. Dr. Márton Mátyásnak a dolgozatom elkészítésében nyújtott segítségért, hasznos és értékes tanácsaiért. Hegedüs Ábelnek, aki a témát ajánlotta diplomamunka céljául, és aki munkám során hasznos tanácsokkal látott el.

Köszönetet mondok továbbá a tanszék dolgozóinak is, akikhez bátran fordulhattam kérdéseimmel.

## Irodalomjegyzék

### *Könyv*

BOTLIK József: *Az őrvidéki magyarság sorsa 1922–1945*. Magyar Nyugat Kiadó, Vasszilvágy, 2011. pp. 13–53.

FÖLDI Ervin (szerk., ford.): *Kartográfiai értelmező szótár*, Földmérési Intézet, Budapest, 1974.

KLINGHAMMER István–PAPP-VÁRY Árpád: *Földünk tükre a térkép*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1983. pp. 190–210, pp. 282–300, pp. 317–320.

Dr. MÁRTON Mátyás: *Atlaszkartográfia. Órai jegyzet*, Budapest, 2000–2001.

NÉMETH Adél: *Burgenland*. Panoráma Kiadó, Budapest, 1986. pp. 9–19.

ZÖLLNER, Erich: *Ausztria története*. Osiris és 2000 Kiadó, Budapest, 1998. pp. 371–378.

### *Folyóirat*

IFJ. SARKADY Sándor: *Civitas Fidelissima–Felkelés és népszavazás*. In: *Rubicon*, XX. évf. 205–206. szám, 2010/4–5, ISSN 0865-6347. pp. 47.

SVATEK, Petra: „*Der Burgenlandatlas*”: *Ein interdisziplinäres Atlasprojekt zwischen Erster Republik und NS-Zeit. Interdisziplinarität – Methodik – politischer Konnex*. In: *Burgenländische Heimatblätter*, 71/2 (2009), pp. 120–133.

SVATEK, Petra: *Fritz Bodo – Atlaskartographie in den 1930er und Frühen 1940er Jahren*. In: *Mitteilungen der Österreichischen Gesellschaft*, 152. Jg.<sup>9</sup> (Jahresband<sup>10</sup>), Wien 2010. pp. 323–338.

SVATEK, Petra: *Hugo Hassinger: Wiens deutsche Sendung im Donauraum (1942)*. In: *Wiener Zeitschrift* 9. Jg. 2009 Heft<sup>11</sup> 2, pp. 163–170.

---

<sup>9</sup> Jg.: Jahrgang (jelentése: évfolyam)

<sup>10</sup> Jelentése: éves kötet

<sup>11</sup> Jelentése: füzet, folyóiratszám



## ***Atlasz***

BODO, Fritz–Dr. HASSINGER, Hugo: *Burgenland Atlas*. Österreichischer Verlag, Wien, 1941.

Dr. TIEFENBACH, Josef (főszerkesztő): *Historischer Atlas Burgenland*. Wograndl-Druck GmbH, Mattersburg, 2011.

## ***Internetes források***

### ***Életrajzok:***

*HASSINGER, Hugo:*

- [http://de.wikipedia.org/wiki/Hugo\\_Hassinger](http://de.wikipedia.org/wiki/Hugo_Hassinger) (Utolsó elérés: 2013.06.05.)
- <http://austria-forum.org/af/Wissenssammlungen/Biographien/Hassinger,%20Hugo> (Utolsó elérés: 2013.06.05.)
- <http://www.deutsche-biographie.de/sfz70023.html> (Utolsó elérés: 2013.06.05.)
- <http://www.sns.it/didattica/lettere/menunews/convegna/anniprecedenti/20042005/eipha2005/allegati/33Stoppel.pdf> (Utolsó elérés: 2013.06.05.)

*PENCK, Albrecht:*

- <http://www.deutsche-biographie.de/sfz22502.html> (Utolsó elérés: 2013.06.05.)
- [http://hu.wikipedia.org/wiki/Albrecht\\_Penck](http://hu.wikipedia.org/wiki/Albrecht_Penck) (Utolsó elérés: 2013.06.05.)
- [http://en.wikipedia.org/wiki/Albrecht\\_Penck](http://en.wikipedia.org/wiki/Albrecht_Penck) (Utolsó elérés: 2013.06.05.)

*DE GEER, Sten*

- [http://nl.wikipedia.org/wiki/Sten\\_de\\_Geer](http://nl.wikipedia.org/wiki/Sten_de_Geer) (Utolsó elérés: 2013.06.05.)

### ***Burgenlandra vonatkozó információk:***

- <https://hu.wikipedia.org/wiki/Burgenland> (Utolsó elérés: 2013.06.05.)
- <http://austria-forum.org/af/AEIOU/Burgenland> (Utolsó elérés: 2013.06.05.)
- [https://hu.wikipedia.org/wiki/Burgenlandi\\_horv%C3%A1tok](https://hu.wikipedia.org/wiki/Burgenlandi_horv%C3%A1tok) (Utolsó elérés: 2013.06.05.)
- [https://hu.wikipedia.org/wiki/Burgenlandi\\_magyarok](https://hu.wikipedia.org/wiki/Burgenlandi_magyarok) (Utolsó elérés: 2013.06.05.)

## Ábrajegyzék

1. **ábra:** *Atlasz borítója*. In: BODO, Fritz–Dr. HASSINGER, Hugo: Burgenland Atlas, Österreichischer Verlag, Wien, 1941.
2. **ábra:** *Landwirtschaft um 1830 (Mezőgazdaság 1830-ban) 1 : 1 000 000*. In: BODO, Fritz–Dr. HASSINGER, Hugo: Burgenland Atlas, Österreichischer Verlag, Wien, 1941. pp. 85.
3. **ábra:** *Rückentwicklung der evangelischen Pfarren von 1600 bis 1680 (Az evangélikus egyház visszaszorulása 1600 és 1680 között) 1 : 1 000 000*. In: BODO, Fritz–Dr. HASSINGER, Hugo: Burgenland Atlas, Österreichischer Verlag, Wien, 1941. pp. 61.
4. **ábra:** *Klöster und Kongregationsniederlassung (Kolostorok és egyházközösségek székhelyei) 1 : 1 000 000*. In: BODO, Fritz–Dr. HASSINGER, Hugo: Burgenland Atlas, Österreichischer Verlag, Wien, 1941. pp. 62.
5. **ábra:** *Bevölkerungstand 1934 (Össznépesség 1934) 1 : 1 000 000*. In: BODO, Fritz–Dr. HASSINGER, Hugo: Burgenland Atlas, Österreichischer Verlag, Wien, 1941. pp. 75.
6. **ábra:** *Das Ergebnis der Abstimmung vom 14. Dezember 1921 im Ödenburger Abstimmungsgebiet (Az 1921. december 14-i Sopron és környéki népszavazás eredménye) 1 : 150 000*. In: BODO, Fritz–Dr. HASSINGER, Hugo: Burgenland Atlas, Österreichischer Verlag, Wien, 1941. pp. 72.
7. **ábra:** *Volkstumsverteilung (Nemzetiségi összetétel) 1 : 500 000*. In: BODO, Fritz–Dr. HASSINGER, Hugo: Burgenland Atlas, Österreichischer Verlag, Wien, 1941. pp. 21–22.
8. **ábra:** – a – *im Worte „Garten“ im Seewinkel (Az „a” betű előfordulása a „Garten”<sup>12</sup> szóban Seewinkel településén) 1 : 1 000 000*. In: BODO, Fritz–Dr. HASSINGER, Hugo: Burgenland Atlas, Österreichischer Verlag, Wien, 1941. pp. 24.
9. **ábra:** *Waldverteilung und Holzarten um 1930 (Az erdő kiterjedése és fatípusok 1930-ban) 1 : 500 000*. In: BODO, Fritz–Dr. HASSINGER, Hugo: Burgenland Atlas, Österreichischer Verlag, Wien, 1941. pp. 31–32.

---

<sup>12</sup> Jelentése: kert

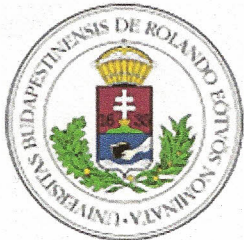
- 10. ábra:** *Verteilung der Pferde (1934) (A lovak aránya 100 hektárhoz viszonyítva (1934))* 1 : 1 000 000. In: BODO, Fritz–Dr. HASSINGER, Hugo: Burgenland Atlas, Österreichischer Verlag, Wien, 1941. pp. 27.
- 11. ábra:** *Häufigkeit der starken Winde Jänner (7<sup>h</sup>+14<sup>h</sup>+21<sup>h</sup>) (A januári erős szelek gyakorisága (7<sup>h</sup>+14<sup>h</sup>+21<sup>h</sup>))* 1 : 1 400 000. In: BODO, Fritz–Dr. HASSINGER, Hugo: Burgenland Atlas, Österreichischer Verlag, Wien, 1941. pp. 7.
- 12. ábra:** *Verkehrsferte 1913 (Közlekedési távolságok 1913)* 1 : 500 000. In: BODO, Fritz–Dr. HASSINGER, Hugo: Burgenland Atlas, Österreichischer Verlag, Wien, 1941. pp. 49–50.
- 13. ábra:** *Wanderungsbewegungen burgenländischer Bauern (A földművesek migrációja)* 1 : 1 000 000. In: BODO, Fritz–Dr. HASSINGER, Hugo: Burgenland Atlas, Österreichischer Verlag, Wien, 1941. pp. 77.
- 14. ábra:** *Windbeobachtungen am 19. September 1933 14<sup>h</sup>–15<sup>h</sup> (Szél megfigyelés 1933. szeptember 19. 14<sup>h</sup>-15<sup>h</sup>)* 1 : 1 400 000. In: BODO, Fritz–Dr. HASSINGER, Hugo: Burgenland Atlas, Österreichischer Verlag, Wien, 1941. pp. 8.
- 15. ábra:** *Übersicht über Richtung und Ausmaß der Auswanderung aus dem Burgenland nach Übersee 1922–1934 (Burgenlandból a tengerentúlra történő migráció áttekintése 1922–1934)* 1 : 25 000 000. In: BODO, Fritz–Dr. HASSINGER, Hugo: Burgenland Atlas, Österreichischer Verlag, Wien, 1941. pp. 91 a–92 a.
- 16. ábra:** *Engverbautes Zeilendorf mit anschließenden Hausackerstreifen (Egyutcás településtípus).* In: BODO, Fritz–Dr. HASSINGER, Hugo: Burgenland Atlas, Österreichischer Verlag, Wien, 1941. pp. 17.
- 17. ábra:** *Die räumliche Entwicklung von Eisenstadt (1784 bis 1936) (Kismarton térbeli fejlődése (1784 és 1936 között))* 1 : 11 500. In: BODO, Fritz–Dr. HASSINGER, Hugo: Burgenland Atlas, Österreichischer Verlag, Wien, 1941. pp. 80.
- 18. ábra:** *Höhenkarte, Landschaftsformen, Bodentypen (Domborzat térkép, Felszínformák, Talajtípusok)* 1 : 500 000. In: BODO, Fritz–Dr. HASSINGER, Hugo: Burgenland Atlas, Österreichischer Verlag, Wien, 1941. pp. 11–12.
- 19. ábra:** *Atlasz borítója.* In: Dr. TIEFENBACH, Josef (főszerkesztő): *Historischer Atlas Burgenland*, Wograndl-Druck GmbH, Mattersburg, 2011.

- 20. ábra:** *Entwicklung von Eisenstadt (Kismarton fejlődése)*. In: Dr. TIEFENBACH, Josef (főszerkesztő): Historischer Atlas Burgenland, Wograndl-Druck GmbH, Mattersburg, 2011. pp. 186–187.
- 21. ábra:** *Dorfformen und traditionelle Hofformen (Falutípusok és hagyományos tanyatípusok)*. In: Dr. TIEFENBACH, Josef (főszerkesztő): Historischer Atlas Burgenland, Wograndl-Druck GmbH, Mattersburg, 2011. pp. 190.
- 22. ábra:** *Bedeutende eisenzeitliche Fundorte im Burgenland (A legfontosabb vaskori régészeti lelőhelyek Burgenland területén)*. In: Dr. TIEFENBACH, Josef (főszerkesztő): Historischer Atlas Burgenland, Wograndl-Druck GmbH, Mattersburg, 2011. pp. 30.
- 23. ábra:** *Der Reich der Awaren (Az Avar Birodalom)*. In: Dr. TIEFENBACH, Josef (főszerkesztő): Historischer Atlas Burgenland, Wograndl-Druck GmbH, Mattersburg, 2011. pp. 50–51.
- 24. ábra:** *Die Bersteinstraße von der Adria bis zur Ostsee (A Borostyánút az Adriától az Keleti-tengerig)*. In: Dr. TIEFENBACH, Josef (főszerkesztő): Historischer Atlas Burgenland, Wograndl-Druck GmbH, Mattersburg, 2011. pp. 42.
- 25. ábra:** *Die Bersteinstraße zwischen Camuntum und Celela (A Borostyánút Camuntum Celela között)*. In: Dr. TIEFENBACH, Josef (főszerkesztő): Historischer Atlas Burgenland, Wograndl-Druck GmbH, Mattersburg, 2011. pp. 43.
- 26. ábra:** *Die Herrschaften der Erdödy um 1780 (Erdödy grófság 1780-ban)*. In: Dr. TIEFENBACH, Josef (főszerkesztő): Historischer Atlas Burgenland, Wograndl-Druck GmbH, Mattersburg, 2011. pp. 100.
- 27. ábra:** *Die Völker der Habsburgermonarchie (Az Osztrák – Magyar Monarchia népei)*. In: Dr. TIEFENBACH, Josef (főszerkesztő): Historischer Atlas Burgenland, Wograndl-Druck GmbH, Mattersburg, 2011. pp. 118.
- 28. ábra:** *Bevölkerungsentwicklung 1886 bis 1910 (Népesség változás 1886 és 1910 között)*. In: Dr. TIEFENBACH, Josef (főszerkesztő): Historischer Atlas Burgenland, Wograndl-Druck GmbH, Mattersburg, 2011. pp. 148.
- 29. ábra:** *EU-Volksabstimmung am 12. Juni 1994 (Népszavazás az EU-tagságról 1994. június 12.)*. In: Dr. TIEFENBACH, Josef (főszerkesztő): Historischer Atlas Burgenland, Wograndl-Druck GmbH, Mattersburg, 2011. pp. 144.

- 30. ábra:** *Die Pest im Jahre 1600 (Pestis járvány 1600-ban)*. In: Dr. TIEFENBACH, Josef (főszerkesztő): Historischer Atlas Burgenland, Wograndl-Druck GmbH, Mattersburg, 2011. pp.182.
- 31. ábra:** *Die Volksabstimmung in Ödenburg (Soproni népszavazás)*. In: Dr. TIEFENBACH, Josef (főszerkesztő): Historischer Atlas Burgenland, Wograndl-Druck GmbH, Mattersburg, 2011. pp. 124.
- 32. ábra:** *Die Westwanderung der Magyaren (A magyarok nyugati kalandozásai)*. In: Dr. TIEFENBACH, Josef (főszerkesztő): Historischer Atlas Burgenland, Wograndl-Druck GmbH, Mattersburg, 2011. pp. 56–57.
- 33. ábra:** *Die Hunnenreich (A Hun Birodalom)*. In: Dr. TIEFENBACH, Josef (főszerkesztő): Historischer Atlas Burgenland, Wograndl-Druck GmbH, Mattersburg, 2011. pp. 44.
- 34. ábra:** *Wichtige Funde aus der Völkerwanderungszeit (Fontos régészeti lelőhelyek a népvándorlás korából)*. In: Dr. TIEFENBACH, Josef (főszerkesztő): Historischer Atlas Burgenland, Wograndl-Druck GmbH, Mattersburg, 2011. pp. 45.
- 35. ábra:** *Bedeutende bronzezeitliche Fundorte im Burgenland (Jelentős Bronzkori régészeti lelőhelyek Burgenlandban)*. In: Dr. TIEFENBACH, Josef (főszerkesztő): Historischer Atlas Burgenland, Wograndl-Druck GmbH, Mattersburg, 2011. pp. 26.
- 36. ábra:** *„Kalter Krieg“ und „Eiserner Vorhang“ („Hidegháború“ és a „vasfüggöny“)*. In: Dr. TIEFENBACH, Josef (főszerkesztő): Historischer Atlas Burgenland, Wograndl-Druck GmbH, Mattersburg, 2011. pp. 142.
- 37. ábra:** *Verbreitung der hellen Haar-, und Augenfarbe (A világos hajúak és szeműek aránya) 1 : 1 000 000*. In: BODO, Fritz–Dr. HASSINGER, Hugo: Burgenland Atlas, Österreichischer Verlag, Wien, 1941. pp. 19.
- 38. ábra:** *Archäologische Funde aus der frühen Arpadenzeit 900–1100 (Kora-Árpádkori régészeti lelőhelyek 900–1100)*. In: Dr. TIEFENBACH, Josef (főszerkesztő): Historischer Atlas Burgenland, Wograndl-Druck GmbH, Mattersburg, 2011. pp. 63.
- 39. ábra:** *Orte im Burgenlande, aus denen Auswanderung nach Amerika erfolgte (um 1913) (Amerikába történő kivándorlás burgenlandi központjai (1913-ban), 1 : 1 000 000*. In: BODO, Fritz–Dr. HASSINGER, Hugo: Burgenland Atlas, Österreichischer Verlag, Wien, 1941. pp. 78.



- 40. ábra:** *Ereignisse 1848/49 (Események 1848/49-ben)*. In: Dr. TIEFENBACH, Josef (főszerkesztő): Historischer Atlas Burgenland, Wograndl-Druck GmbH, Mattersburg, 2011. pp. 112.
- 41. ábra:** *Draßmarkt (1), Pinkafeld (2), Schlaining (3), und Güssing (4) 1933, 1 : 1 000 000*. In: BODO, Fritz–Dr. HASSINGER, Hugo: Burgenland Atlas, Österreichischer Verlag, Wien, 1941. pp. 44.
- 42. ábra:** *Bauern, Ritter und „Gäste“ – Die deutsche Besiedlung der Westungarns (Földművesek, lovagok és „vendégek” – Németek betelepülése Nyugat-Magyarországra)*. In: Dr. TIEFENBACH, Josef (főszerkesztő): Historischer Atlas Burgenland, Wograndl-Druck GmbH, Mattersburg, 2011. pp. 66.
- 43. ábra:** *Übersicht über Richtung und Ausmaß der Auswanderung aus dem Burgenland nach Übersee 1922–1934 (Burgenlandból a tengerentúlra történő migráció áttekintése 1922–1934) 1 : 25 000 000*. In: BODO, Fritz–Dr. HASSINGER, Hugo: Burgenland Atlas, Österreichischer Verlag, Wien, 1941. pp. 91 a–92 a.
- 44. ábra:** *Auswanderung aus dem Burgenland nach Übersee 1922–1934 (Burgenlandból a tengerentúlra történő migráció 1922–1934)*. In: Dr. TIEFENBACH, Josef (főszerkesztő): Historischer Atlas Burgenland, Wograndl-Druck GmbH, Mattersburg, 2011. pp. 154.



**EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM**  
**INFORMATIKAI KAR**  
**TÉRKÉPTUDOMÁNYI ÉS GEOINFORMATIKAI TANSZÉK**

**DIPLOMAMUNKA-TÉMA BEJELENTŐ**

Név: **Ignác Dóra Anna**

EHA kód: **IGDPAAT.ELTE**

Szak: **Térképész MSc**

Témavezető neve: **Márton Mátyás**

**Hegedűs Ábel**

munkahelyének neve és címe:

**ELTE IK Térképtudományi és Geoinformatikai  
Tanszék, 1117 Budapest, Pázmány Péter stny 1/a.**

**HM Hadtörténeli Intézet és Múzeum-térképtár,  
1014 Budapest, Kapisztrán tér 2-4.**

beosztása és iskolai végzettsége: **Egyetemi tanár, okl. térképész és geofizikus**

**Térképtári munkatárs és kutató, Okl. Térképész**

A dolgozat címe: **Burgenland történelmi atlaszai**

A dolgozat témája: A szakdolgozt célja Burgenlandról megjelent két történelmi atlasz elemzése és összehasonlítása kartográfia és atlaszkartográfiai szempontok alapján.

A témavezetést vállalom.

(a témavezető aláírása)

A témavezetést vállalom.

(a témavezető aláírása)

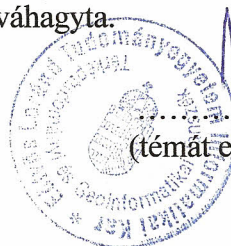
Kérem a diplomamunka témájának jóváhagyását.

Budapest, 20.12. NOVEMBER 27.

(a hallgató aláírása)

A diplomamunka-témát az Informatikai Kar jóváhagyta.

Budapest, 20.12. NOVEMBER 27.



(témát engedélyező tanszék vezetője)

## Nyilatkozat

Alulírott, Ignác Dóra Anna nyilatkozom, hogy jelen dolgozatom teljes egészében saját, önálló szellemi termékem. A dolgozatot sem részben, sem egészében semmilyen más felsőfokú oktatási vagy egyéb intézménybe nem nyújtottam be. A diplomamunkámban felhasznált, szerzői joggal védett anyagokra vonatkozó engedély a mellékletben megtalálható.

A témavezető által benyújtásra elfogadott diplomamunka PDF formátumban való elektronikus publikálásához a tanszéki honlapon

HOZZÁJÁRULOK

NEM JÁRULOK HOZZÁ

Budapest, 2013. június 7.

.....

(a hallgató aláírása)